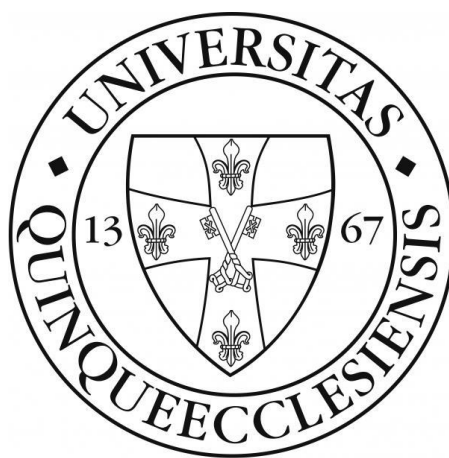

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR
FÖLDRAJZI ÉS FÖLDTUDOMÁNYI INTÉZET

Városhatáron belüli szuburbanizáció Pécs Gyökés
példáján

Témavezető: Dr. Pirisi Gábor
egyetemi docens

Készítette: Gál Gertrúd
Geográfus MSc

Pécs, 2025

I.Tartalomjegyzék

I.Tartalomjegyzék	2
I. Absztrakt.....	3
II. Bevezetés és célkitűzés	4
IV.1. A szuburbanizáció fogalmi háttere	5
IV.2. Városhatáron belüli szuburbanizáció.....	6
V.1. Szuburbanizációs folyamatok Magyarországon	8
V.2. A szuburbanizációs folyamat sajátosságai Pécs esetében.....	9
V. Módszerek ismertetése.....	16
V.1. Terepi felmérések.....	16
Ingatlanok használatának jellege.....	16
Ingatlanok mérete	17
Ingatlanok fizikai állapota.....	17
Milyen a telek meredeksége, amin az ingatlan elhelyezkedik.....	18
Ingatlanok funkciói	18
V.2. Interjúk.....	18
VI.A vizsgált terület bemutatása	19
VII. Erdemények.....	25
VII.1. Közösségi és lakóhelyi mintázatok	25
VII.2. A városrész kihívásai	33
VIII. Következtetések	36
IX. Felhasznált irodalom	37
X. Ábrajegyzék	39

II. Absztrakt

A szuburbanizáció, mint az egyik legjelentősebb térszervező folyamat nem elhanyagolható aspektusa amikor ez egy város határain belül zajlik. Egyik legjelentősebb színtere a városokhoz csatolt falvakon kívül, a korábban mezőgazdasági jelleggel rendelkező egykori zártkertek. Ilyen jellegű terület Pécs Gyüke, aminek példáján keresztül megvizsgáltam a városhatáron belüli szuburbanizáció jelenlétét, dinamikáját és akadályait, valamint ehhez kapcsolódóan megkísértem feltárni a városrész társadalmi összetételét, továbbá az elmúlt években lezajlott beépítési változásokat. Ezen kérdések megválaszolása érdekében helyi lakosokat és a terület önkormányzati képviselőjét kérdeztem félig strukturált interjúk formájában, valamint terepi felmérést végeztem olyan szempontok szerint, amik átfogó képet adtak a városrész szuburbanizációs folyamatairól. Kutatásom során arra következtetésre jutottam, hogy valóban kimutatható Gyüke szuburbanizációja, azonban a folyamat megtorpant, ami elsősorban az infrastruktúra hiányosságaira vezethető vissza.

III. Bevezetés és célkitűzés

A hazai településállomány fejlődésében 1990-től kezdve a többi posztszocialista országhoz hasonlóan döntő szerepe volt a szuburbanizációnak. Miközben az ország népessége általánosan csökkent, a nagyvárosoké jobb esetben stagnáltak elindult a városkörnyéki kisebb települések lakosságszámának gyarapodása (Pénzes & Hegedűs, 2024). A városi tér terjeszkedésével megjelent egy sajátos, dinamikusan változó településszerkezeti elem, ami a város és vidék közötti átmeneti zónát jelentette (Csatári, B. et al., 2013). A nyugati országokkal ellentétben hazánkban a városból kiköltözők körében nem dominálnak olyan nagy mértékben, a szegényebb, szociálisan nehezebb helyzetben lévő emberek. (Vasárus 2024, Tímár 1999). Vitathatatlan, hogy a szuburbán területeken fellelhetőek szegregációra utaló mintázatok is, ugyanakkor jelentős csoportot képeznek a magas státuszú, átlag feletti életvitelt gyakorló emberek (Tímár 1993; Vasárus 2024; Pénzes & Hegedűs, 2024). Esetükben motivációként feltételezhetjük a természetközeli élet, a csendes és nyugodt környezet iránti igényt a város zajától távol.

Azonban korántsem állíthatjuk, hogy a szuburbanizáció kizárólag a város határain kívül zajlik. Történelmi okokra visszavezethetően Magyarországon gyakran találkozhatunk egy városon belül olyan területekkel, amik még kevésbe beépítettek és rurális jelleggel rendelkeznek a városmagtól elkülönülve. Amikor a lakosság a peremkerületek felé kezd vándorolni akkor a városi tér terjeszkedéséről, városszétfolyásról beszélhetünk. (Nagy & Hegedűs, 2016), valamint azonosítani tudjuk a városhatáron belüli szuburbanizációt. Egyik legjellemzőbb célterülete a korábban mezőgazdasági tevékenységnek, leginkább szőlőtermesztésnek helyet adó zártkertek. Dolgozatomban egy pontosan ilyen zártkerti településrész, Gyükésen szuburbanizációs tendenciáját fogom vizsgálni.

Dolgozatom célja a városhatáron belül lezajló sajátos szuburbanizációs folyamatok vizsgálata Pécs Gyükés városrésze esetében. Elsődleges célom megállapítani, hogy a területen kimutatható-e a szuburbanizáció, ennek érdekében az alábbi részkérdéseket fogalmaztam meg:

1. Hogyan változott az elmúlt évtizedekben a városrész beépítési sűrűsége?

Véleményem szerint ahhoz, hogy Gyükés szuburbanizációs trendjeiről képet kapjunk kulcsfontosságú meghatároznunk a beépítésre vonatkozó változásokat, mivel a beépítés sűrűsödése feltételezi a lakosságszám növekedését és így a szuburbanizációt is, következtethetünk a városrész fejlődésének dinamikájára, valamint a fejlesztések szükségességéről.

2. Milyen társadalmi csoportokkal találkozhatunk Gyükésben?

A kutatás során igyekszem feltárni milyen társadalmi mintázatok rajzolódnak ki a városrészen belül, kik az új beköltözők, milyen háttérrel rendelkeznek, jelenlétük milyen hatással van Gyükés fejlődésére és miképp integrálódtak a helyi lakosság közé. Az itt élők mi alapján választották Gyükést otthonuknak, miért szeretnek itt élni továbbá milyen problémákat tapasztalnak a mindennapi élet során.

3. Milyen infrastrukturális akadályok korlátozzák Gyükés szuburbanizációs folyamatait?

A lakosságszám növekedését egy adott terület felértékelődését nagyban befolyásolják az infrastrukturális adottságok vagy éppen hiányosságok. Leginkább arra kerestem a választ, hogy milyen akadályok szabnak gátat a szuburbanizáció további kibontakozásában, valamint, hogy eddig milyen törekvések születtek, amik Gyükés felértékelődését szolgálják.

IV.1. A szuburbanizáció fogalmi háttere

Sok kutatás foglalkozott már a témával, ennek következményeként a szakirodalomban fellelhető fogalmi meghatározások is sokszínűek attól függően, hogy földrajzi, szociológiai vagy közgazdaságtani szempontból vizsgálták a jelenséget. (Vasárus, 2022).

Bajmóczy és Jakus (2023) szerint a szuburbanizációt egy kutatás során kétféleképpen lehet értelmezni. Az egyik aspektus szerint a szuburbanizáció az a folyamat, ami szuburbiákat hoz létre. Ha fogalmilag szeretnénk behatárolni a kifejezést azt mondhatjuk, hogy a szuburbia azokat a városokhoz közel eső területeket jelenti, amik a szuburbanizáció során jöttek létre. A magyar nyelv gyakran használja szinonimájaként az előváros kifejezést, ám abból a szempontból ez helytelen, hogy nem csak a szuburbanizáció képes létrehozni elővárosokat (Bajmóczy, 2003a; Szabó, 2016; Tímár, 1999).

Ezen értelmezéshez kapcsolódva vannak, akik tisztán statisztikai alapon vizsgálják a jelenséget. Olyan demográfiai mutatók mentén határolják le a szuburbiákat mint a népességszám és annak változásai vagy az ingázók aránya, ugyanakkor itt kérdéses, hogy a határértéket mi alapján tudjuk meghatározni (Tímár, 1999). A megközelítés sok esetben helytálló, amennyiben az adott városon kívüli a közelében lévő szuburbán települések vizsgálata zajlik, azonban a központi belterületektől különálló, de közigazgatásilag a városhoz tartozó településrészeket lezajló folyamatok leírására nem feltétlen alkalmas.

Egy másik megközelítés középpontjában nem a szuburbiák, hanem a szuburbanizációs folyamat, mint az urbanizációs ciklus egy szakasza áll (Bajmócy & Jakus, 2023; Tímár, 1999). Ebből a szemszögből tekintett általánosan elfogadott meghatározás szerint a szuburbanizáció, az urbanizációs ciklusnak azon szakasza, amikor a népesség a városokból a környező vidéki településekre vándorol. Ezáltal nem egyszerűen a népesség térbeli eloszlása változik meg, hanem vándorlással érintett települések maguk is urbanizálódnak, és egyre kevésbé tekinthetők tisztán vidéki térségként.

A szuburbanizáció jelensége egyszerre jelent népességkoncentrációt és dekoncentrációt. Míg a rurális, vagy pontosabban a városok határán kívüli, átmeneti térségek népessége növekszik, addig a belső városi területek lakosságszáma csökken (Bajmócy, 2014; Kubeš, 2013; Tímár, 1999). A szuburbanizációt tehát értelmezhetjük a város, és a hozzá kapcsolódó tevékenységek decentralizációjaként (Tímár, 1999). Több tanulmány is kihangsúlyozza, hogy a népességszám változás mellett a tőke, a termelőerők és bizonyos gazdasági tevékenységek, szolgáltatások is áthelyeződnek a térben a szuburbanizáció során, legfőképpen a nagyobb városok mellett létrejövő szuburbán öv esetében (Bajmócy & Györki, 2012). Ha ebből az aspektusból vizsgáljuk a szuburbanizációt, amit figyelembe tudunk venni az egyrészt a lakosság számának változása, valamint a vándorlás iránya, azonban a folyamat ennél azért árnyaltabb, és talán pontosabb képet kaphatunk, ha az odavándorlók és az elvándorlók különbségét, viszonyait vizsgáljuk meg (Bajmócy, 2003b; Szebényi, 2016)

Létezik egy műszaki megközelítés is, miszerint a szuburbiák sajátos építészeti stílussal, településmorfológiával rendelkeznek. Az elmélet hibája, hogy eddig nem született erre konkrét meghatározás, és a szuburbiák épületei rendkívül változatosak leginkább azért, mert mindig már meglévő településeken alakulnak ki, így az ez alapján történő lehatárolás falba ütközik (Bajmócy, 2003a; Szebényi, 2016) Már csak azért is, mert a szuburbanizáció Kelet-Európában, különösen a kisebb, regionális léptékű városok esetében igen gyakran a meglévő települések és épületállomány átalakulásával jár együtt, és kevésbé hoz létre új településeket, vagy akár új, különálló telepeket.

IV.2. Városhatáron belüli szuburbanizáció

A legtöbb kutatás a folyamat célterületeként a település közigazgatási határán kívül eső falvakat vagy családiházas lakóövezeteket tekintették (Hardi, 2022; Izsák, 1999□; Kok & Kovács, 1999). A szuburbanizálódó kül-és belterületek vizsgálata kisebb hangsúlyt kapott, de mégis voltak, akik ezt helyezték fókuszba.

Amennyiben a közigazgatási határokat figyelmen hagyjuk, léteznek olyan speciális, átmeneti településtípusok, mint a majorok, szerek, tanyák különböző telepek és zártkertek, továbbá olyan a városközponttól elkülönülő szórványok, amik még a városhatáron belül helyezkednek el. Ezek olyan zárt településmaggal rendelkező lakóhelyek, ahol rendszerint több család él, de a lakófunkciót leszámítva nem igazán rendelkeznek más szereppel (Vasárus 2022; Vasárus, 2016)

Vasárus Gábor 2022-ben olyan közigazgatásilag nem önálló, a város belterületéhez viszont nem sorolható lakóhelyként definiálta a külterületeket, amely legalább egy ember által állandóan lakott. Nem rendelkezik központtal, illetve amennyiben igen, csak szűkössel, továbbá a lakó és mezőgazdasági funkciókat leszámítva mással nem rendelkezik (Vasárus, 2022). A KSH lehatárolása szerint azokat a területeket tekinthetjük lakott külterületnek, amit a rendezési terv nem sorol belterülethez és legalább egy ember, továbbá legalább egy lakható ingatlan jelen van (Vasárus, 2016)

Lengyerországban más Kelet Közép európai országokhoz hasonlóan is érezhető a folyamat. jelentős építkezési tevékenységek figyelhetők meg a városhatárokon belül, ez azonban nem jár népességnövekedéssel, mivel a város belső területeinek lakosság száma csökken, és csak az elővárosokban látható növekedés (Szmytkie, 2021). A poszt szocialista városokra alapvetően jellemző a népesség területi koncentrációjának áthelyeződése. A városmag lakófunkciója csökkent míg a peremeken intenzív beépítési és népességnövekedés zajlott le (Pénzes & Hegedűs, 2024).

Amennyiben a szuburbanizáció a város határain belül zajlik, legfőbb ismertetőjele, hogy a város külső területeinek szerkezete megváltozik, gyakran zöld övezetek válnak lakóterületté. (Nagy & Hegedűs, 2016). Ez a poszt szocialista országokban történelmi okokra vezethető vissza, mivel nagy mértékben találhatók a városokon belül kiköltözésre alkalmas beépítetlen zöldövezetek, valamint a városkörnyéken is sok helyen kevésbé fejlett volt az infrastruktúra, ami akadálya volt a közigazgatási határ átlépésének (Nagy & Hegedűs, 2016).

Városzétfolyás során a térben történő terjeszkedés hatására növekszik a beépített területek aránya, ugyanakkor népsűrűség csökken, mivel a lakosság száma nem növekszik (Nagy & Hegedűs, 2016). Erre alkalmasak olyan egykori üdülőterületek, hétvégi házas övezetek vagy az olyan kiskertek, ahol korábban valamilyen mezőgazdasági tevékenységet végeztek (Boros, 2009). A szocializmus után ezek a kertövezetek némileg értéküket veszítették, majd újra vonzó célpontokká váltak (Pócsi, 2011a). Ezen városrészek felé történő mozgás oka, hogy az

emberekben nagyobb lett az igény a társadalmi státuszt is szimbolizáló saját tulajdonú ingatlan iránt, illetve a megnövekedett személygépjármű tulajdonlás (Vladimír, 2003). Elsőre a város és vidék közötti átmeneti zóna benyomását adja, mivel a városi és vidéki életformák is jelen vannak és a város határán helyezkedik el (Pócsi, 2011).

V.1. Szuburbanizációs folyamatok Magyarországon

Az elmúlt évtizedekre jellemző egyik legjelentősebb térszervező folyamat a poszt szocialista országokban is a szuburbanizáció volt (László, 2022). Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban már régóta zajló folyamat Magyarországot csak az elmúlt 30 évben érte el (Csapák, n.d.; Enyedi, 1982). A nyugat európai országokban már az 1960-as években elkezdődött. A folyamatnak köszönhetően szuburbiákban a tehetős népesség él, míg hazánkban a szocialista múlt következtében azok a lakók költöztek a városok környékére, akiknek a munkahelyek miatt szükségük volt a közelségre, de nem volt elegendő erőforrásuk ahhoz, hogy belépjenek a városi életbe (Bajmócy, 2000; Szmytkie, 2021).

Magyarországon 1990 előtt az urbanizációs ciklus első szakasza, azaz a városrobbanás volt meghatározó, az emberek vidékről a nagyvárosokba, majd ezt követően a közép- és kisvárosokba költöztek jobb megélhetési remények érdekében (Bajmócy & Györki, 2012; Beluszky Pál, 1999; Enyedi György, 1988). Ezzel szemben a falvak lélekszáma, különösen a legkisebbeké jelentősen csökkent. 1970-re a demográfiai átalakulásnak köszönhetően a falvak népességét már az elöregedés és a természetes fogyás jellemezte. Ez alól kivételt képeztek azok a kistelepülések/községek, amelyek főutak mentén vagy egy város közvetlen közelében helyezkedtek el, illetve néhány ipari és bányászfalvak, esetleg mezőgazdasági központok (Bajmócy & Györki, 2012). A környező falvakat sok esetben közigazgatásilag a városokhoz csatolták, ennek ellenére többségében rurális jellegűek maradtak, létrehozva egy kiterjedését állandóan változtató átmeneti zónát, ami az alacsony ingatlanárakkal társulva vonzó feltételeket biztosított a városokból kiköltözők számára (Bajmócy, 2003c; László, 2022). Ugyanakkor ezek a zónák sokszor konfliktusok színtereivé is váltak köszönhetően az átalakuló társadalmi struktúrának és a megváltozott területhasználatnak (László, 2022; Tímár & Baukó, 1999). Emellett fontos megjegyezni, hogy hazánkban a városok határán különböző hétvégiházak, lakó- és üdülő övezetek benépesülése már 1990 előtt elkezdődött, hasonló motiváció okán, mint az ezt követően beinduló szuburbanizációt jellemzi (Balogh & Csapó, n.d.; Pócsi, 2011b; G. L. Vasárus, 2022). Ekkor még akadályt jelentett a nehézkes és időigényes közlekedés, infrastrukturális hiányosságok (Kovács et al., 2019; Péntes & Hegedűs, 2024).

A rendszerváltást követő időszakban átalakultak az urbanizációt mozgató tényezők. A városok kitüntetett szerepe megszűnt, az állam már nem vállalt akkora szerepet a településhálózat alakításában, helyette a piac és a települések közötti verseny határozta meg az urbanizációs folyamatokat. A megjelenő külföldi tőke mellett a privatizációk sora is jelentős hatással volt a városok fejlődésére (Köszegfalvi, 1997; Szabó, 2016).

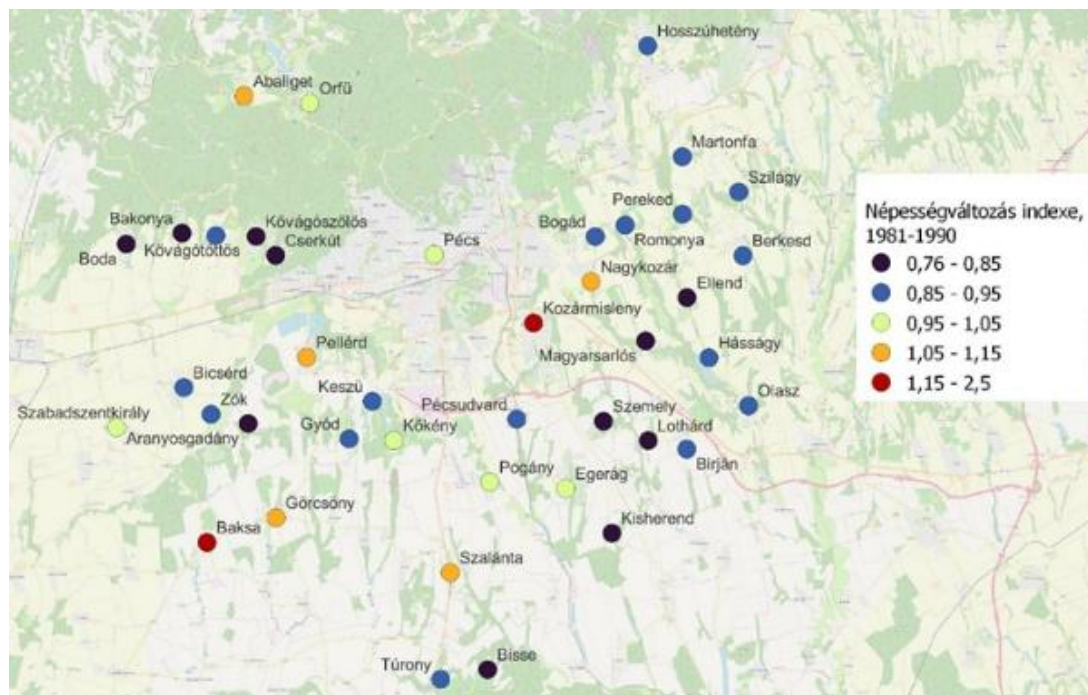
V.2. A szuburbanizációs folyamat sajátosságai Pécs esetében

Az 1990-es években a rendszerváltás és a gazdasági szerkezet átalakulása által Pécs helyzete és szerepe is megváltozott. Veszteséges termelés és a szűkülő piacok következtében a bányák és az erre épülő üzemek jelentős részét bezárták, a munkanélküliség hirtelen növekedni kezdett, aminek hatására egyre többen költöztek el az addig dinamikusan növekvő városból. Mindennek következtében sok városban a munkahelyek száma drasztikusan csökkenni kezdett, ami aztán ahhoz vezetett, hogy megfordultak a trendek és az eddig növekvő városok lélekszáma fogyni kezdett, elindult a szuburbanizáció folyamata. Elsősorban a nagyvárosokat körülvevő falvak lettek célpontok, de emellett szükséges megemlíteni a turisztikailag kiemelt vidéki térségeket is (Szabó, 2016).

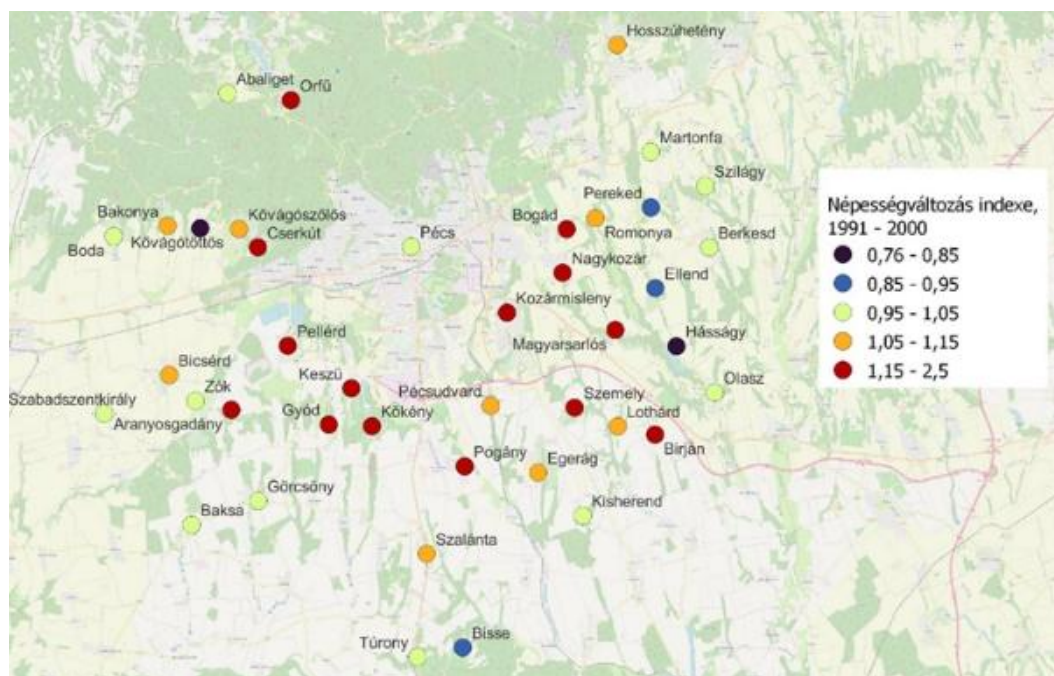
Bajmóczy 2000-ben készült tanulmányában a Pécs környéki szuburbanizációt vizsgálta, melyből kiderült, hogy a demográfiai változásokat tekintve jelentős változások zajlottak le az 1990-es években, Baranya megyében is éppúgy, mint országosan azonban korántsem egyenletesen érintett minden közelben fekvő települést. Leginkább a várostól 25 km-en belül elhelyezkedő falvak népessége mutatott dinamikus növekedést, ami a megközelíthetőségre, az infrastruktúra meglétére vezethető vissza. Az elérhetőségen és a távolságon felül a szerző kiemeli a falvak méretét, mivel a nagyobb falvak fejlettebb infrastruktúrával rendelkeznek, valamint a nagy számok törvénye alapján nagyobb eséllyel lesz ismerőse az oda települőknek egy nagyobb településen. Ezzel párhuzamosan Baranyában a falvak közel 38%-ában (109 településen) növekedni kezdett a népesség igazolva ezzel a demográfiai változásokat, (Bajmóczy 1999).

Pécs környékén a szuburbanizáció folyamata az 1990-es évek második felétől tekinthető jelentősnek, legerőteljesebben a 2000-2005 közötti időszakban volt érezhető térfolyamat (Szabó, 2016; Tímár & Baukó, 1999). A lakosságszámot tekintve nem beszélhetünk jelentős növekedésről, csupán a természetes fogyás lassulásáról. A 2010-es évek közepén a szuburbanizáció dinamikája lelassult, néhol le is állt és a városok lélekszáma ismét növekedni

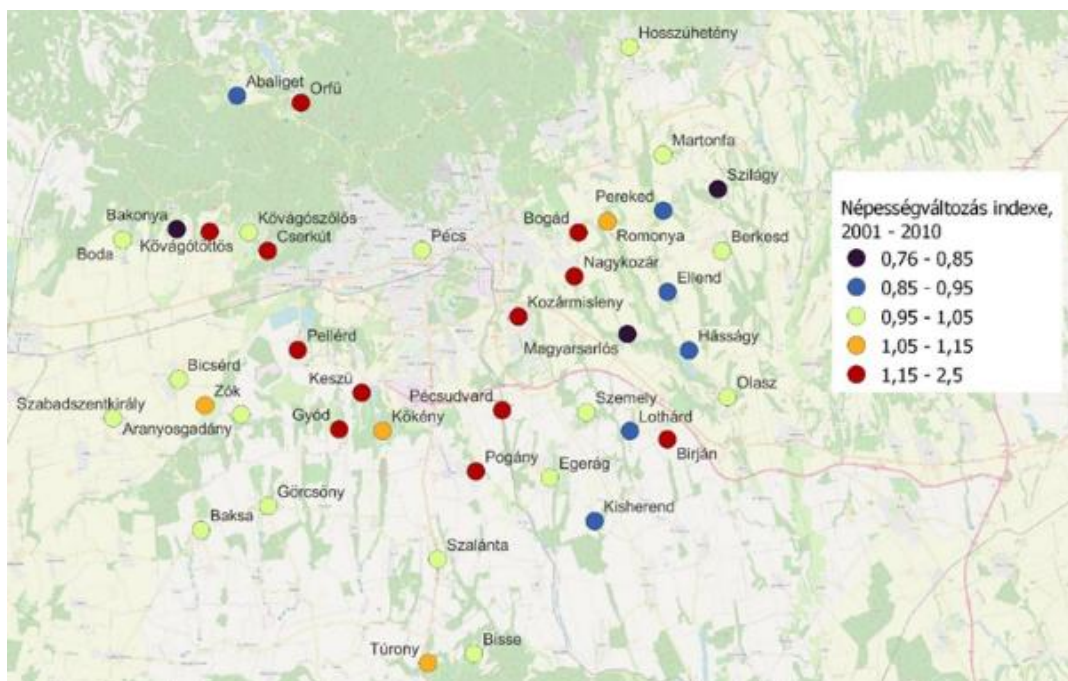
kezdett (Bajmócy & Györki, 2012). A szuburbanizációs folyamatok csak 2016 környékén indultak meg újra (Bajmócy & Jakus, 2023).

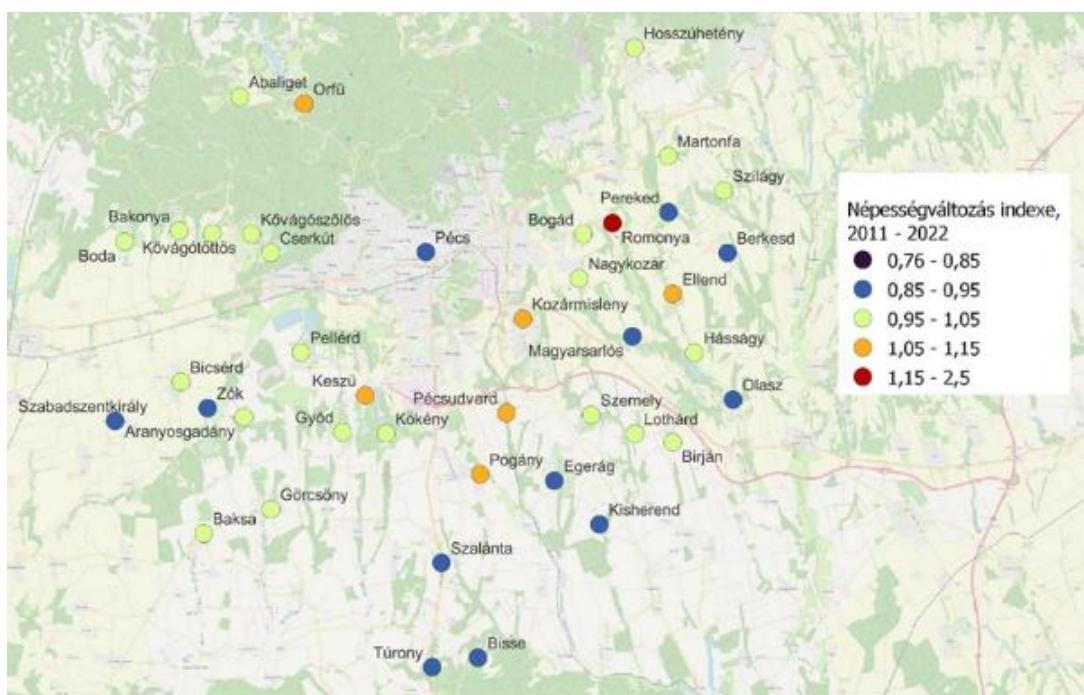
1. ábra: A népességszám-változás indexe a Pécsi agglomeráció településein, 1981-1990 között.
Forrás: KSH TEIR adatbázis alapján a szerző szerkesztése.

2. ábra: A népességszám-változás indexe a Pécsi agglomeráció településein, 1991-2000 között.
Forrás: KSH TEIR adatbázis alapján a szerző szerkesztése.

3. ábra: A népességszám-változás indexe a Pécsi agglomeráció településein, 2001-2010 között.
 Forrás: KSH TEIR adatbázis alapján a szerző szerkesztése

4. ábra: A népességszám-változás indexe a Pécsi agglomeráció településein, 2011-2022 között.
 Forrás: KSH TEIR adatbázis alapján a szerző szerkesztése.

Az (1., 2., 3., 4.) ábrák térképsorozatán jól nyomon követhető a szuburbanizáció folyamata Pécs környékén. A Pécsi agglomeráció topográfiai okok miatt aszimmetrikus, a Mecsek gerincétől északra csak Abaliget és Orfű tartozik ide. Az 1980-as években az agglomerációba sorolt 40 település (Pécs a 41. elem) 29-nek a népessége csökkent, 15%-ot meghaladó növekedést csak

Kozármisleny – és feltehetően nem a szuburbanizáció miatt – Baksa volt képes felmutatni. Az 1990-es évtizedben viszont a növekedés gyors, és intenzitása Pécestől távolodva csökkenő mintázatot mutat, ami szinte biztos, hogy a kiköltözés miatt alakul így. A lendület azonban nem tartott ki nagyon sokáig, és a legutóbb két népszámlálás között már ritkaságszámba ment az 5%-ot meghaladó növekedés, még Kozármisleny kapcsán is a telítődés jelei mutatkoznak.

Agglomerációk, településegységek	Vándorlási különbözet (1990-2022)		Népességváltozás indexe (2022/1990)	
	központ	szuburbiák	központ	szuburbiák
Budapesti agglomeráció	-4,7%	10,1%	0,83	1,66
Székesfehérvári nagyvárosi településegységek	-6,9%	8,9%	0,85	1,20
Győri agglomeráció	6,8%	3,1%	0,93	1,31
Szombathelyi agglomerálódó térség	-0,5%	8,1%	0,87	1,07
Pécsi agglomeráció	-5,2%	13,8%	0,84	1,41
Miskolci agglomeráció	-19,4%	3,5%	0,75	0,99
Debreceni nagyvárosi településegységek	-5,9%	-4,5%	0,92	2,02
Nyíregyházi nagyvárosi településegységek	-2,8%	3,8%	1,00	1,11
Kecskeméti nagyvárosi településegységek	7,4%	7,3%	1,02	1,28
Szegedi nagyvárosi településegységek	-13,9%	10,4%	0,91	1,48

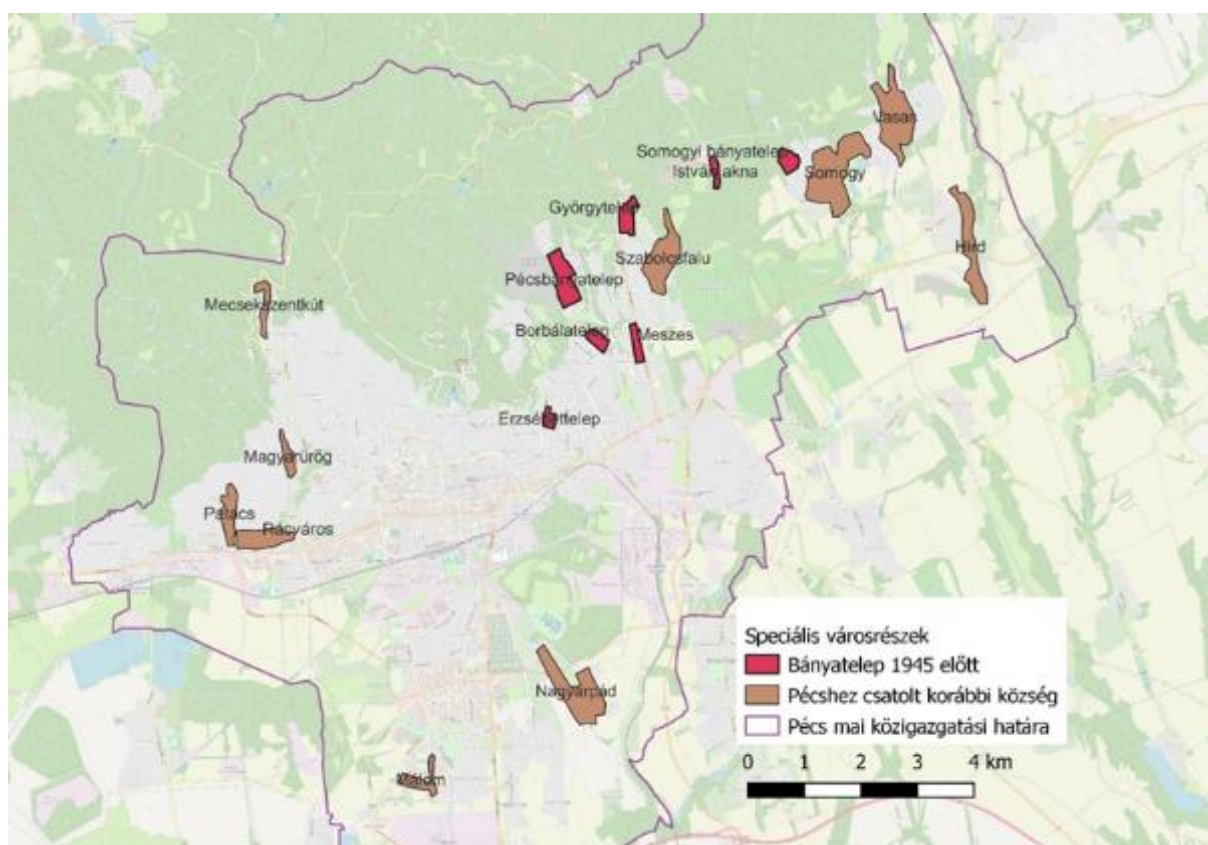
1. táblázat: Néhány hazai agglomeráció, agglomerálódó térség és településegységek népességszám-változása és vándorlási különbözete. Forrás: KSH Tájékoztatási adatbázis alapján a szerző szerkesztése

Hazai összevetésben a Pécs környéki falvak és Kozármisleny jelentős vándorlási többlettel írhatók le (arányaiban többel, mint a Budapesti agglomeráció települései!), de népességnövekedésük ezzel együtt is visszafogott, amit így a magas természetes fogyás számlájára kell írni. Azt sem szabad elfelejteni, hogy az érintett települések meglehetősen kicsik, csak 16 település népesebb 1000, és csak négy 2000 főnél, ugyanakkor két település 200; további 14 pedig 500 főnél kisebb.

Pécs viszonylag csekély vándorlási vesztesége feltételezi egy aránylag jelentős városhatáron belüli átrendeződés, sajátos szuburbanizáció meglétét. Ennek mértéke a város esetében nem ismert, de a földrajzi adottságok miatt is jelentősnek gondoljuk. Pécs nagyvárossá növekedése során ugyanis nem koncentrikusan fejlődött. Az egykori püspöki- és vásárvárosból a 19. század közepétől kezdődően a bányászat teremtett nagyvárost (Hajnal et al., 2009), és a folyamat közben sajátos városrészek keletkeztek a történeti városmagtól északkeletre. Ezeknek

a városrészeknek az urbanizációja még a 20. század első felében is meglehetősen vontatottan haladt (Muity et al., 2022), és majd csak a szocialista urbanizáció fogja őket – szerkezetileg, de sokszor adminisztratív szempontból is Pécshez kapcsolni.

A sajátos településrészek másik csoportját jelentik a Pécs által bekebelezett, egykor önálló községek (5. ábra). Ezek egy része szintén bányászattal volt összefüggésben (Szabolcsfalu, Somogy, Vasas), más része csak érintőleges kapcsolatban volt a bányával (Hirden például az 1970-es évek végétől parcelláznak bányászok számára telkeket), más részüket teljesen függetlenül fejlődött. A déli előtérben Nagyárpád és Málom, nyugaton Magyarürög, Patacs, Rácváros és Mecsekszentkút válik Pécs egy-egy sajátos városrészévé. Ma is felismerhető, falusias (Rácváros esetében kisvárosias beépítésük) sajátos karaktert kölcsönöz ezeknek a településrészeknek.

5. ábra: Sajátos városrészek Pécs mai szerkezetében.

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Ezen településrészek már önmagukban, megfelelően Vasáros Gábor fentebb idézett meghatározásának, alkalmasak lennének arra, hogy településhatáron belüli szuburbanizáció alanyait lássuk bennük. Jelentős részüket ugyanakkor ma már a központi belterület része, így népességváltozásukról nincs publikált adat. Az egykori bányatelepek, kolóniák kapcsán azt

lehet elmondani, hogy ezek jobbára szegregálódó (Keller & Virág, 2021), de mindenképpen lecsúszó, rossz hírű településrészek, amelyek nem alkalmasak arra, hogy kikötőzöket vonzanak más városrészekből. Az egykor önálló községek már esélyesebbek ebből a szempontból, de úgy tűnik, nem, vagy nem mindegyiket jellemzi népesség-növekedés. A KSH helyiségnévtára lehetővé teszi az „egyéb belterület”-ként, illetve külterületként kategorizált településrészek népességszámának összehasonlítását¹.

2. táblázat: A központi belterület és az egyéb lakott területek népességszámának változása Pécsen (2011, 2022) Forrás: KSH Helyiségnévtárak adatai alapján a szerző szerkesztése

Településrész megnevezése	Jellege	A népszámlálási lakónépesség (2011)	A népszámlálási lakónépesség (2022)	Változás (2011-2022)
Központi belterület	Belterület	148 448	131 959	-16 489
Vasas	Belterület	2 196	2 164	-32
Somogy	Belterület	1 832	1 688	-144
Hird	Belterület	1 608	1 488	-120
Zsebedomb	Külterület	328	385	57
Istvánakna	Belterület	309	192	-117
Szabolcsi zártkert	Külterület	269	323	54
Murom	Külterület	216	188	-28
Patacsi zártkert	Külterület	167	189	22
Szőlészeti kutató	Külterület	119	102	-17
Flóriántelep	Belterület	102	131	29
Ürögi zártkert	Külterület	90	98	8
Árpádtető	Belterület	66	49	-17
Rückerakna	Belterület	44	11	-33
M utca	Belterület	43	54	11
Kökénypuszta	Külterület	32	31	-1
Kerékhely	Külterület	31	43	12
Danitzpuszta	Külterület	20	12	-8
Hirdi zártkert	Külterület	18	80	62
Patacs	Belterület	17	12	-5
Nagyárpádi zártkert	Belterület	14	49	35
A központi belterületen kívüli településrészek összesen		7 521	7 289	-232

2. táblázat: A központi belterület és az egyéb lakott területek népességszámának változása Pécsen (2011, 2022)

Forrás: KSH Helyiségnévtárak adatai alapján a szerző szerkesztése

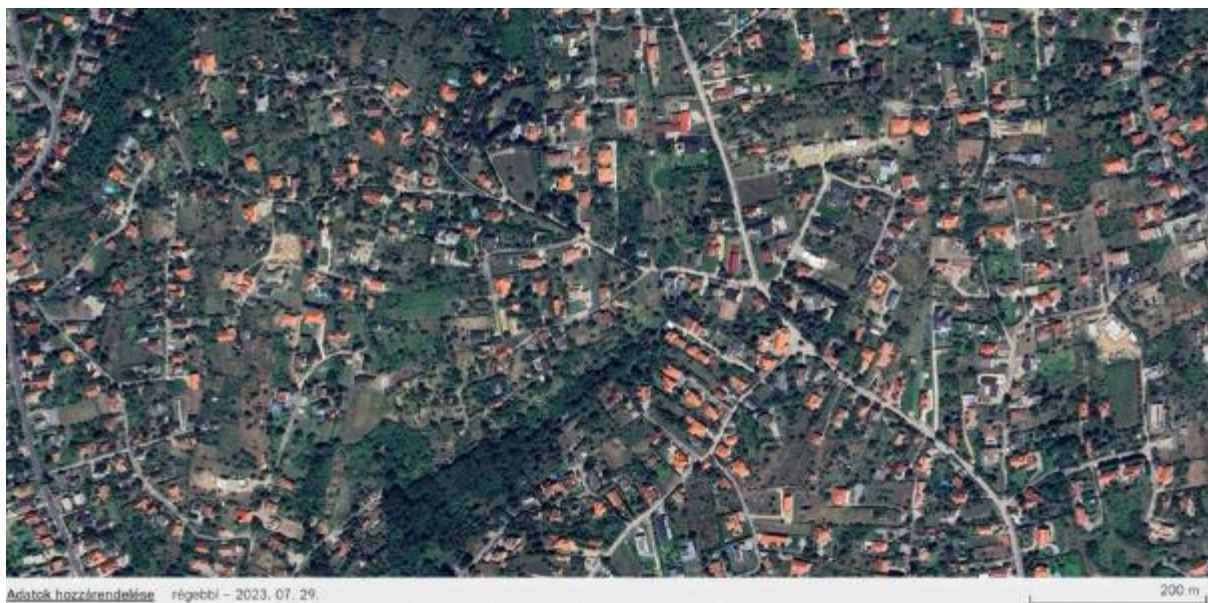
¹ Ehhez egy most, illetve egy korábban, 2018. március 10-én letöltött példány használtunk, előbbiben a 2022-es, utóbbiban a 2011-es népszámlálás adatai találhatók.

A 2. táblázatban Vasas, Somogy és Hird képviseli az egykor önálló községek típusát, és mindhárom esetben a népességszám csökkenését tapasztalhatjuk. Az egykori bányatelek közül Istvánakna és Rückerakna jelennek meg (illetve az M utca is ilyennek tekinthető, ez Vasas külterülete). Látható, hogy növekedés lényegében csak a zártkerteknél mutatható ki.

Pécs belső szuburbanizációjának harmadik és legfontosabb célterületét az egykori zártkertek jelentik. A Mecsek déli lankáira települő városhoz mindig is kiterjedt szőlőterületek tartoztak, ezek minden ábrázolásban feltűnnek a 18. század elejétől kezdve. Ezek a területek kevésbé jól dokumentált módon fokozatosan prэшázakkal, hétvégi-házakkal, a Kádár-korban olyan jellegzetes „második otthonokkal” épültek be. A rendszerváltás idején az egész Mecsek-oldal még lazán beépített, alapvetően zártkerti karakterű településrész volt, amely azonban gyorsan felkeltette az otthont keresők és a befektetők figyelmét. 2004 és 2010. között az egyik legnagyobb hazai ISPA-projekt keretében csatornázták, illetve ezzel párhuzamosan vezetékes vízzel is ellátták ezeket a telkeket, amely megnyitotta az utat a gyors fejlődéshez (Trócsányi, 2011). Ennek eredményei láthatók a 6. és 7. ábra műholdfelvételein. Szabad szemmel is jól megfigyelhető a beépítés intenzitásának igen jelentős növekedése.

6. ábra: : A Donátus városrész központi része (A Szent Donátus kápolna környéke) a Google Earth műholdfelvételein (2001)

7. ábra: A Donátus városrész központi része (A Szent Donátus kápolna környéke) a Google Earth műholdfelvételein (2023)

VI. Módszerek ismertetése

Dolgozatomban a kutatást elsősorban primer forrásokból származó adatokra alapozom, kvalitatív és kvantitatív módszereket egyaránt alkalmazva terepi felmérés, valamint félig strukturált interjúk formájában. A terepi felmérés során törekedtem olyan szempontokat vizsgálni, melyek átfogó képet adhatnak a városrész diverzitásáról, illetve amik feltételezhetően befolyásolják a területen zajló szuburbanizációs folyamatokat.

A különböző kategóriáknak szempontok szerint létrehoztam egy kódrendszert, ami alapján a terepi bejárás során jellemezni tudtam az ingatlanokat. Ezután QGIS rendszerben az értékeket összekapcsoltam egy OpenStreetMap oldaláról származó alaptérkép adatállományával, és így a városrészben található összes ingatlant a saját kódrendszerem alapján értékeltem

VI.1. Terepi felmérések

A bejárás során az alábbi szempontok szerint kategorizáltam a kutatási területen belül található épületeket:

Ingatlanok használatának jellege

Annak érdekében, hogy képet kapjak Gyűkés városrész használatának intenzitásáról három csoportot különítettem el: rendszeresen tehát életvitelszerűen, alkalmasszerűen lakott, valamint teljesen elhagyott épületek.

Ingatlanok mérete

A méret meghatározásánál három kategóriát különítettem el: 0-60 m², 60-120 m² és 120 m²-nél nagyobb ingatlanok.

Ingatlanok fizikai állapota

Az ingatlanok fizikai állapotából számos olyan tényezőre tudunk következtetni, amik a szuburbanizációs trendeket befolyásolják. Feltárják a városrész értékét, a különböző társadalmi csoportok jelenlétét, következtethetünk a lakosok jövedelmére, illetve átfogó képet kaphatunk a városrészeiről, ami potenciálisan befolyásolja mennyire lehet vonzó a terület az új beköltözők számára. Mivel az ingatlanokat objektív szempontok alapján kategorizáltam, fontosnak tartom a csoportok meghatározását:

Felújított: ide soroltam az újjépítésű ingatlanokat továbbá azokat, amik homlokzata, tetőszerkezete, ajtaja, ablakai felújításon és/vagy festésen estek át.

Átmeneti: átmenetinek minősítettem azokat az ingatlanokat, amik esetében az elmúlt pár évben nem történt semmilyen felújítási munkálat, de állapotuk kielégítőnek tekinthető.

Leromlott: leromlottként értékeltem azokat az ingatlanokat, amik külső szerkezetében jelentős lepusztulás volt fellelhető, repedezett falak, hulló vakolat, hiányos tetőszerkezet, sérült nyílászárók

Felújítás alatt álló: ide kerültek azok az ingatlanok, amiken jelenleg valamilyen felújítási munkálatot végeznek

Elbontott: elbontottnak tekintettem azokat a házakat, ahol vagy már megtörtént a bontás, de az egykori épület alapja még jól kivehető, vagy azokat, ahol csak megkezdődött a bontás, hiányoznak a nyílászárók, falak, vagy akár a tető

Garázs/nem eldöntendő épület

8. ábra: Példák az ingatlanok fizikai állapotára – 1. felújított, 2. átmeneti, 3. leromlott, 4. épülő/felújítás alatt álló, 5. elbontott, 6. garázs/nem eldöntendő épület

Forrás: a szerző saját felvételei

Milyen a telek meredeksége, amin az ingatlan elhelyezkedik

Egy telek meredeksége meghatározhatja a beépítés nehézségét. Egymáshoz viszonyítva itt is három kategóriát különítettem el: sík, meredek, nagyon meredek

Ingatlanok funkciói

A terepi bejárás során meghatároztam az ingatlanok funkcióit, annak érdekében, hogy még részletesebb képet kaphassunk, a városrészben zajló folyamatokról, fejlesztési lehetőségekről. az alábbi kategóriák alapján: lakó, vendéglátó, kulturális/vallási, hétvégi ház, funkció nélküli, kiegészítő épület/tárolás.

VI.2. Interjúk

A kutatás során továbbá félig strukturált interjú módszerét alkalmaztam, aminek segítségével előre meghatározott kérdéseken keresztül, ugyanakkor rugalmas válaszadásra lehetőséget adva kérdeztem helyi lakosokat. A megkérdezettek az egyéni ismereteikre és tapasztalataikra támaszkodva szabadon válaszolhattak az alábbi kérdésekre:

Személyes háttér

- *Hány éves?*
- *Kivel él együtt?*
- *Mi a foglalkozása?*

Lakóhelyválasztás és elégedettség

- *Mióta él itt?*

- *Mi motiválta abban, hogy ideköltözzön, milyen szempontok alapján döntött?*
- *Mik azok a dolgok, amik miatt szeret itt élni?*

Problémák és kihívások

- *Milyen problémákat, nehézségeket él meg a mindennapi élet során?*
- *Miben fejlődhetne a városrész?*

Közösségi élet

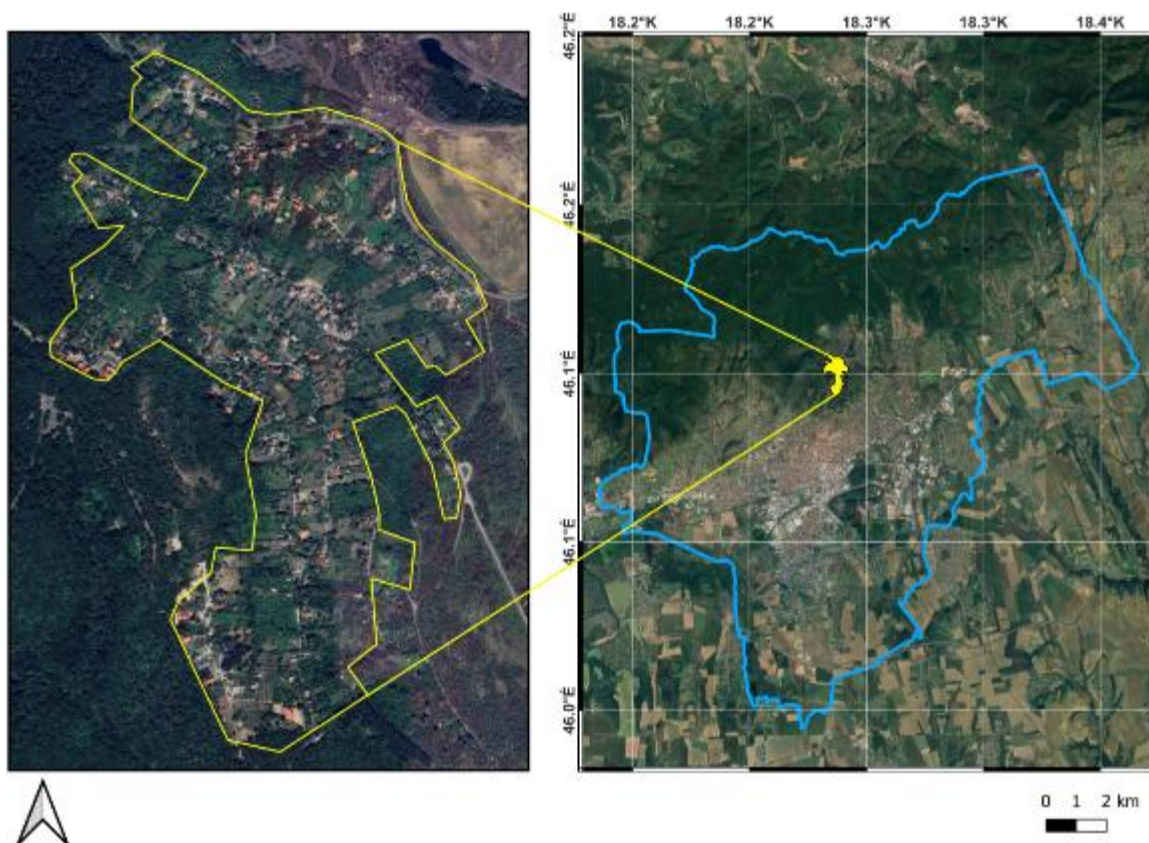
- *Tud helyi eseményekről?*
- *Részt szokott venni rajtuk?*

Változások és folyamatok

- *Amióta itt él milyen változásokat tapasztalt a városrészben?*
- *Milyen folyamatok dominálnak jelenleg?*

VII.A vizsgált terület bemutatása

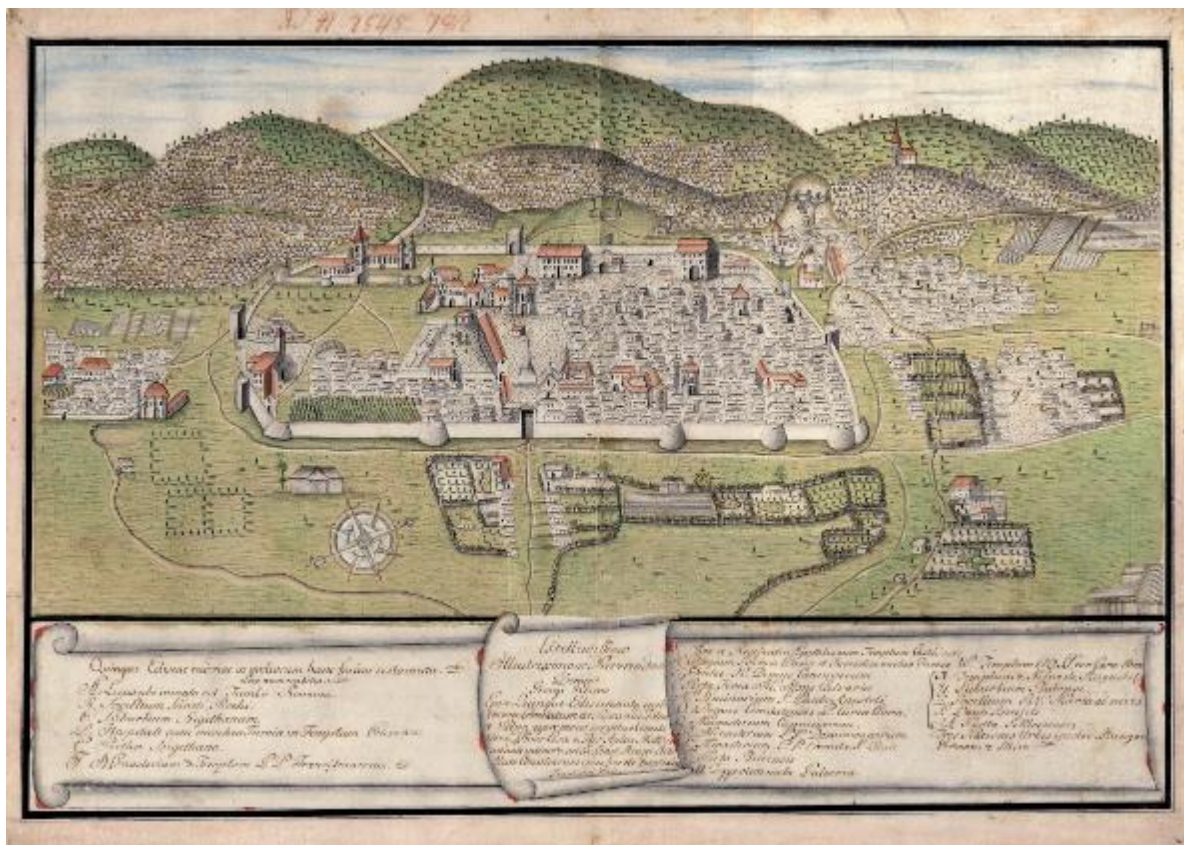
Gyűkés városrész Pécs északi részén Mecsek-kelet városnegyedben található. Határai természetesek, a város belterületéhez közvetlen nem kapcsolódik a városrészhez tartozó lakott terület. Földrajzi elhelyezkedése különleges, hiszen a város központi részeitől a 20. századi bányászat nyomán visszamaradt, rekultivált meddő és bolygatott, alábányászott területek választják el, így nem nagyon van lehetősége arra, hogy azzal szervesen összenőjön. Délnyugati irányban a Tettye van, ami a város számára fontos kulturális és történelmi helyszín és ezen felül teljesen más karakterrel rendelkezik, illetve talán pontosabb azt mondani, hogy a Havi-hegyi városrész, ami a Tettye folytatásának tekinthető, de már modernebb, kertvárosias beépítéssel. Délen a 19. század végén és a 20. század első felében kialakult Budai városrészen keresztül, lényegében két utca kapcsolja össze a várossal. Északkelet fele a nagy múltú pécsi bányászat mindeddig utolsó ütemét jelentő Karolina-külfejtés jelenleg rekultiváció alatt álló tájsebe található. Maga a városrész pedig a főleg délies mecseki lejtők által uralt Pécs alaptípusától eltérően, keleties-északias kitettségű és kifejezetten meredek lejtőkön kapaszkodik, 200 és 390 méter közötti tengerszint feletti magasságban (Gyenizse, 2010). Északnyugati és északi határát már a Misina (park)erdői jelölik ki, ez a város belterületének határa is egyben, de a meredek lejtők miatt a terület zöme innen (a Dömörkapu felől) nem közelíthető meg gépjárművel.

9. ábra: Gyükes elhelyezkedése Pécsen belül

Forrás: a szerző szerkesztése

Gyükes történelme a középkorra nyúlik vissza, már az Árpád korban is lakott volt, Munkád néven egy teljesen különálló faluként nem tartozott Pécshez. Az egykori falu templomát az Árpád- rendiek gondozták és Szent Jakab néven működött. A hódoltság idején a falu azonban elnéptelenedett. A török kiűzése után katolikus bosnyák-horvátok érkeztek a területre és szőlőműveléssel foglalkoztak. Számukra épült az azelőtti templom helyére 1949-ben a Szent Bertalan kápolna, ahol vallásukat gyakorolhatták. (Tegzes, n.d.). Ez a kápolna felismerhető a – némileg hamis perspektívájú városképen is (10. és 11. ábra), illetve jól látható az is, hogy lényegében a teljes Mecsekoldalhoz hasonlóan a Gyükes domboldalát is szőlők boríthatták, annak ellenére, hogy ezek a lejtők már inkább északkelet, semmint dél felé néznek.

10. ábra: Pécs 1783-as látképe dél felől, Franciscus Fay, 1817

Forrás: Magyar Városthörténeti Atlasz 8.

11. ábra: Pécs 1783-as látképe dél felől, Franciscus Fay, 1817, Szent Bertalan kápolna kiemelve

Forrás: Magyar Városthörténeti Atlasz 8.

1803-ban kisüzemi módszerekkel megindult a bányászat, majd 1853-ban a Dunahajózási Társaság megnyitotta az András-aknát, ami a pécsi szénmedence első, a kor színvonalán modernnek mondható üzeme volt, és amit végül 1992-ben tömtek be. Azt ezt követő időszakban a vállalat, ahol lehetett megvásárolta a környéken fellelhető bányákat, az egyházi birtokon pedig bérbe vették (Pirisi et al., 2009).

12. ábra: Gyúkes környéki bányák (Habsburg Birodalom - Kataszteri térképek XIX. század)

Forrás: Arcanum

A szénkitermelés hatására több ezer külföldi munkavállaló érkezett Pécsre elősegítve ezzel a városiasodás folyamatát. Az 50-es, 60-as években integrálta a környező bányásztelepüléseket, ekkortól tartozik a falusias beépítettséggel rendelkező Vasas, Somogy, és Mecsekszabolcs, valamint a kisvárosias jellegű Újhegy is Pécs közigazgatásához (Pirisi et al., 2009). A Karolina külfejtést 1968-ban kezdték meg és 2004-ig működött. Utána éveken keresztül nyílt tájsebként maradt meg, noha rekultivációját mielőbb végre kellett volna hajtani, jelenleg ez már folyamatban van.

A rendszerváltást követően a Mecsekoldal beépítési sűrűsége növekedett, aminek eredményeképpen 1994-ben szinte az egész területet lakóterületté minősítették.

13. ábra: Gyúkes központi része (Szent Bertalan kápolna környéke) 1969-ben Forrás: fentrol.hu

14. ábra: Gyúkes központi része (Szent Bertalan kápolna környéke) 2024-ben, Forrás: Google Earth

Gyükés esetében sem történt ez máshogy a 12.-13. ábra jól szemlélteti a lakóházak számának növekedését az elmúlt közel hatvan évben. Feltűnő különbség továbbá, az erdősült területek aránya, 1969-ben még jellemzően megművelt földekkel találkozhattunk volna, Ma Gyükés családiházak laza beépítésével kertvárosias lakóterület képét mutat. Karakterét meghatározzák a még mindig jelen lévő egykor üdülőként használt szőlőskertek, és a növekvő számú lakóházak (Fedeles et al., 2021).

15. ábra: Szőlőskert Gyükésben

Forrás: a szerző saját felvétele

Ezt a kettősséget a 2014-es Integrált városfejlesztési Stratégia is kiemelte, rámutatva, hogy bár az épületállomány kis hányadát teszi, ki ezek az üdülőépületek állapota meglehetősen leromlott. A dokumentum további kihívásként jelölte meg az infrastruktúra hiányosságait például járdák vagy közvilágítás hiánya, amik a terület néhány részén falusias jelleget kölcsönöznek az egyébként is széteső utcaképnek mivel egyes telkeken a házak a telkek belső részére épültek, nem mindenhol egységes az utcakép. A 2021-es integrált városfejlesztési stratégiai az előző ciklus dokumentumához hasonlóan megfogalmaz fejlesztésre szoruló területeket, mint például az utak állapota, csapadékvíz elvezetés. A 2021-2027-es ciklusban Gyükésen belül a Középgyükési út része a Mecsek akcióterületnek, aminek célja elsősorban

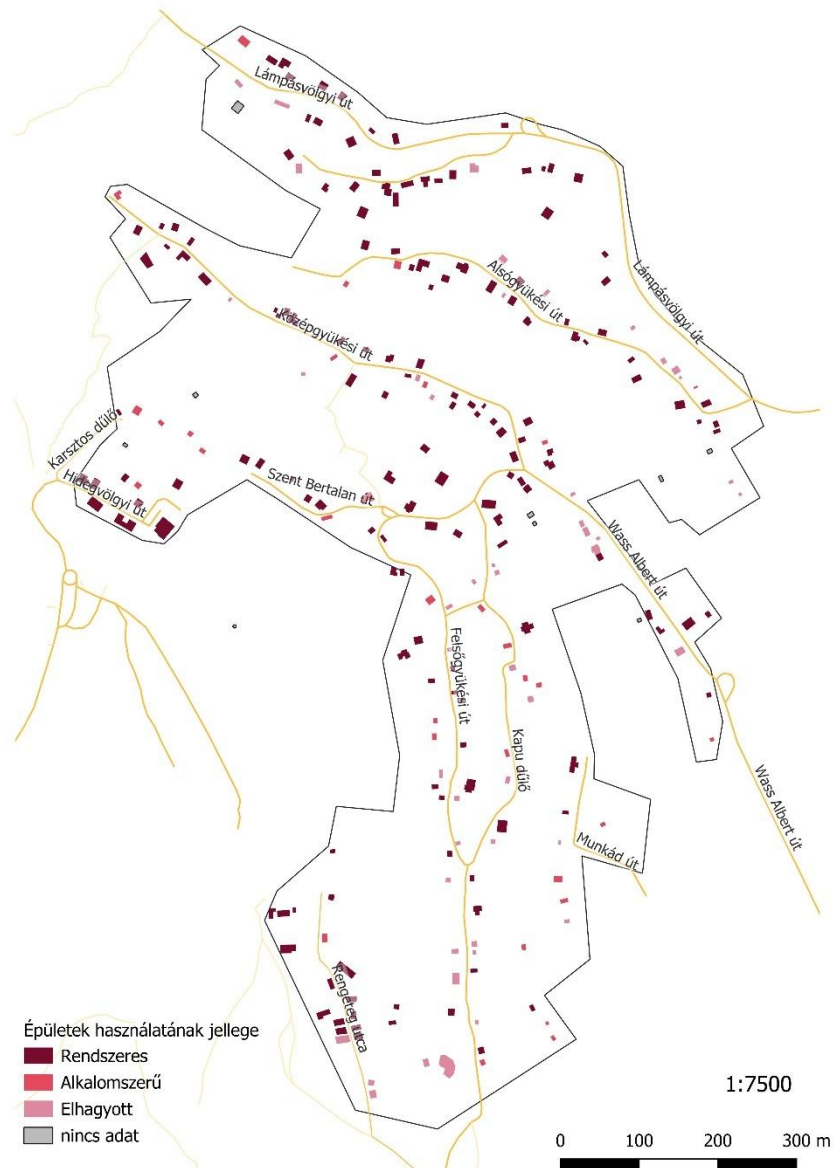
turisztikai és természetvédelmi fejlesztések megvalósítása. Folyamatban van továbbá a Karolina külfejtés helyén a táj rehabilitációja, ami várhatóan Gyükés felértékelődéséhez vezet hosszútávon.

A dokumentumban feltüntetett társadalmi mutatók már árulkodóak a Gyükésben zajló folyamatokat illetően. A városrész népsűrűsége meglehetősen alacsony, 304 fő/km², ami laza beépítést, tágas lakókörnyezetet sejtet. Kifejezetten vonzó lehet azok számára, akik város zaját elkerülve, de még közigazgatásilag a városhoz tartozó békés területen kívánnak letelepedni. A 2011. évi népszámlálás adatai alapján az aktív korúak aránya magas, 69,3% volt. A szuburbanizáció által érintett területkehez hasonlóan leginkább keresőképes emberek élnek itt, ezt az öregedési index alacsony értéke (0,47) is alátámasztja. A diplomások aránya (23,5%) Pécshez képest pár százalékkal elmarad, országosan viszonylatban átlagosnak mondható.

VIII. Erdemények

VIII.1. Községi és lakóhelyi mintázatok

Gyükés területén összesen 232 db ingatlan található, ezek közül hét megközelíthetetlen volt, ezért ezekről nincs adat. A rendszeresen, életvitelszerűen lakott ingatlanok száma becslésem szerint 147 darab ez az ingatlanállomány 63,4%-át teszi ki, leginkább a főbb, jól járható útvonalak mentén helyezkednek el ilyenek például a Lámpásvölgyi-; Alsógyükési-; Középgyükési-; és Szent Bertalan út (13. ábra). Jól kivehető tömörülési pont Gyükés központi része, illetve a Rengeteg utca. Az alkalmasszerűen használt ingatlanok száma 13, javarészt a Felsőgyükési út, Kapu dűlő környékén találhatóak. Ezek jellemzően hétvégi házak, gyümölcsöskertek. Az elhagyott házak száma aránylag magas, 48 db. Elhelyezkedésüket tekintve leginkább a kevésbé frekventált utcákban található, kivételt képez a buszfordulótól a Középgyükési útig húzódó Wass Albert utca.

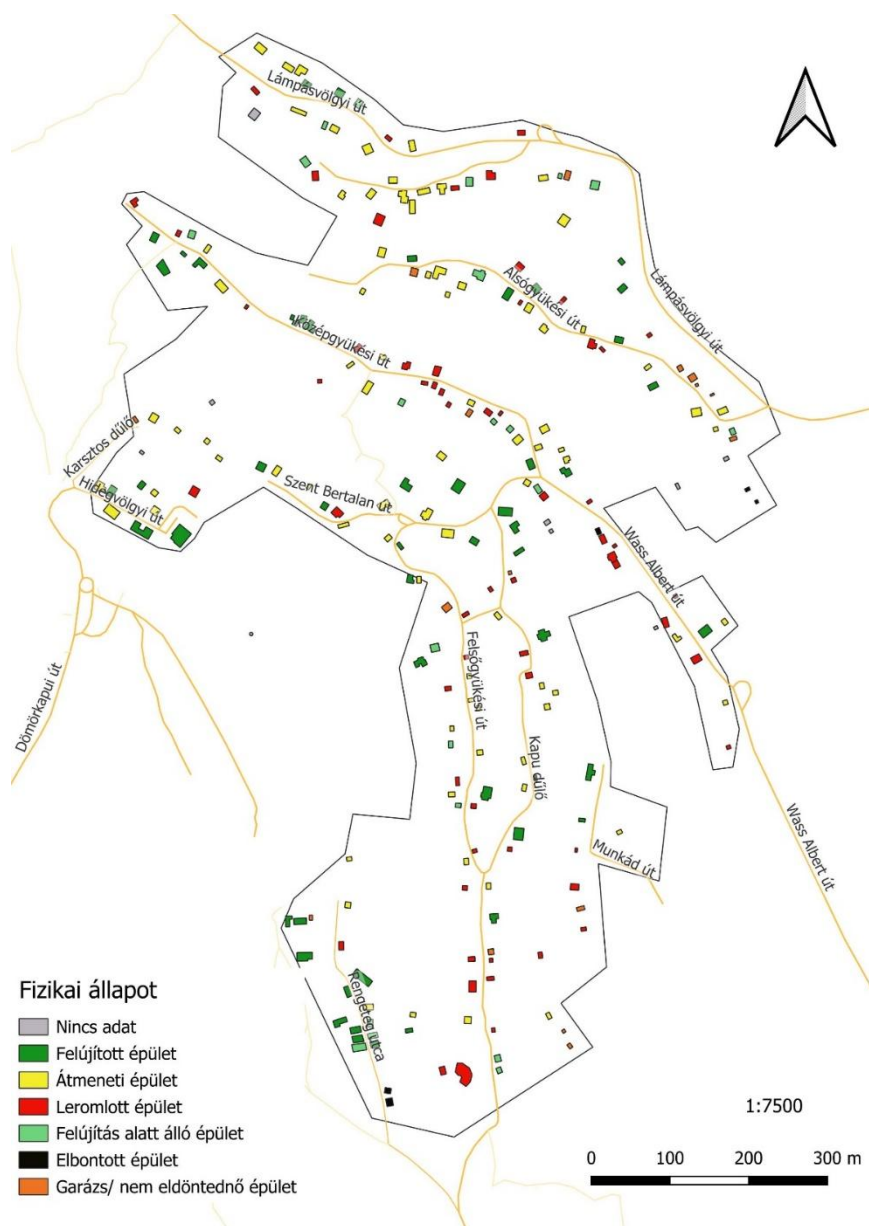

16. ábra: Épületek használatának jellege

Forrás: szerző szerkesztése terepi felmérés alapján

Gyúkes városrészben jelenlévő társadalmi csoportok vizsgálatához elsősorban a lakosokkal folytatott interjúk eredményeire támaszkodtam, de az állításaikat a terepi bejárás során szerzett személyes tapasztalatom is alátámasztja. A terület társadalmi összetétele vegyesnek mondható. Bár az általam megkérdezettek jelentős része értelmiségi, szellemi munkát végzők, a területen jelen vannak alacsonyabb végzettséggel, kevesebb jövedelemmel rendelkező emberek is. Utóbbiak jellemzően önkormányzat által tulajdonolt ingatlanban élnek, csekély összegért bérelve a már említett Wass Albert úton. A deprivált csoportok másik tömörülési pontja a

Középgyükesi úton található, ahol az interjúalanyok állítása alapján tudatmódosító szereket használók, vagy esetenként az elhagyott házakat birtokba vevő hajléktalanok élnek, főként leharcolt, szegényes ingatlanokban ahogy a 17. ábrán is látható.

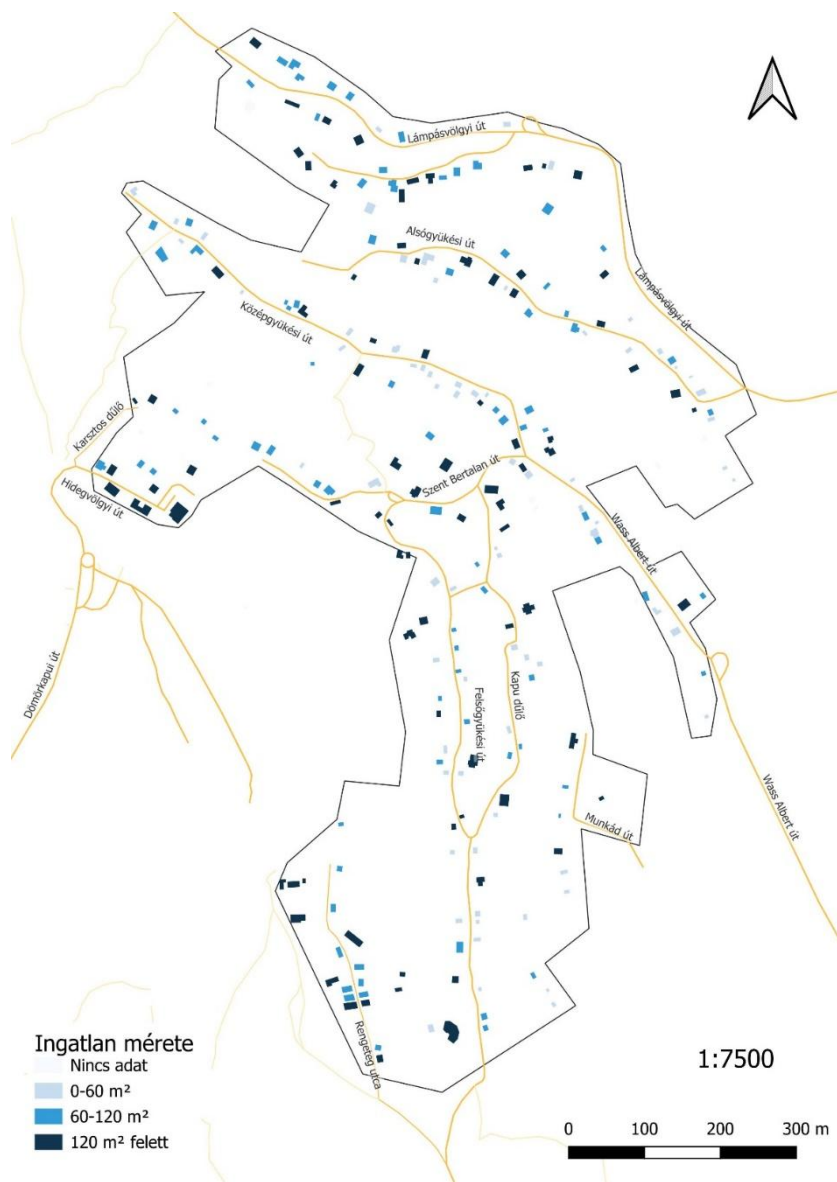

17. ábra: Ingatlanok fizikai állapota Gyúkes városrészben

Forrás: a szerző szerkesztése terepi felmérés alapján

Aránylag nagy számban találhatók még leromlott ingatlanok a Felsőgyükesi út déli részén, de ezek legtöbbje vagy használaton kívüli ingatlan vagy pedig hétvégiháznak minősíthető ingatlan, de semmiképpen nem életvitelszerűen lakottak. A szuburbanizáció tényleges megjelenését az új beköltözők jelentik. Pontos számukat nem tudjuk meghatározni azonban a felújítás alatt álló,

vagy, újonnan épülő ingatlanok számából (az összes 232 db ingatlan közül 18 db), valamint a megkérdezett helyi lakosok által tapasztaltakból következtethetünk a folyamatra. Általánosan elmondható az interjúk alapján, hogy a magasabb végzettséggel rendelkező, fiatal, kisgyermekes családok jelentik ezt a csoportot. A magasabb társadalmi státusszal rendelkezők túlnyomóan a jobban frekvenciált, könnyebben megközelíthető területeken élnek átmeneti jellegű, vagy felújított nagyobb méretű házakban (18. ábra).

18. ábra: Ingatlanok mérete Gyúkes városrészben

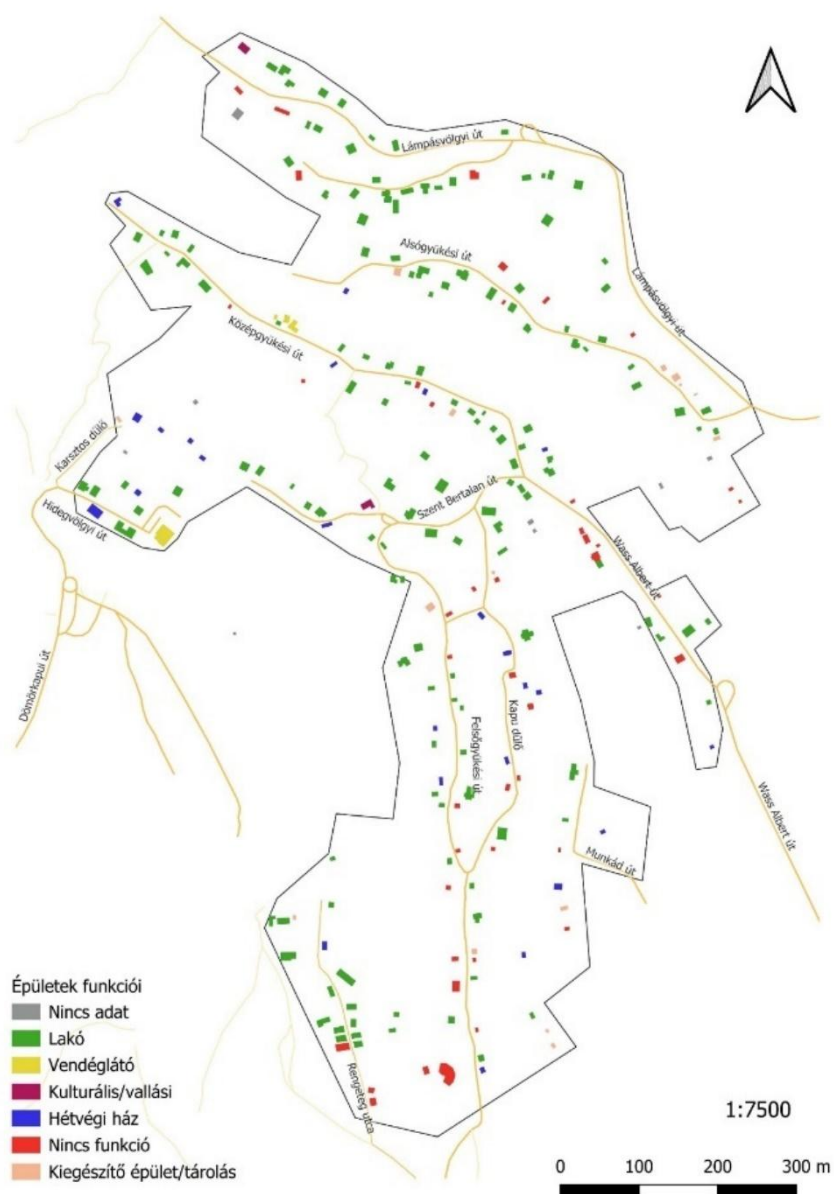
Forrás: a szerző szerkesztése terepi felmérés alapján

Nagyobb méretű házak sűrűsödési pontja Gyúkes központi része, a Hidegvölgyi út, illetve a Rengeteg utca, ahol szinte csak új építésű vagy felújított ingatlan található, itt él a helyi lakosság magasabb társadalmi státusszal rendelkező rétege. Kisebb méretű ingatlanok jellemzően a Kapu

A megkérdezettek szeretnek itt élni, ideköltözésükkor csendes, nyugodt környezetre vágytak, amit maradéktalanul meg is kaptak. A városrész vonzerejét növelte topográfiai elhelyezkedése, a természet, de ugyanakkor a város közelsége is. A természet adta lehetőségek azonban nem csak áldásnak tekinthetők, mivel a városrész egy völgyben helyezkedik el, sok telek nagyon meredek, ami nehezebben beépíthető telkeket jelent, ami akadálya lehet a városrész gyarapodásának.

Kijelenthetjük, hogy a nem vendéglátó funkcióval rendelkező épületeket leszámítva, javarészt leromlott állapotú lakó vagy hétvégi házak találhatók ezeken a nagyon meredek telkeken. Hétvégi házként azonosíthatóak az alkalmasszerűen használt ingatlanok, gazdasági épületek. Esetükben a történelmi múltnak köszönhetően bár már kisebb mértékben, de még mindig fellelhetők a szőlővel beültetett területek. Az összes 232 db ingatlan közül zömében 139 darab lakóházakat találunk. Alsógyűkésben található lovarda mellett kulturális funkciót kapott a Szent Bertalan kápolna. A vizsgált területen belül elhelyezkedő Hotel Mediterrán, valamint a Dézsawood Apartman épületcsoportja kapott vendéglátó funkciót.

20. ábra: Ingatlanok funkciói

Forrás: a szerző szerkesztése terepi felmérés alapján

Bár a fiatalok nem túl aktívak, de közösségi programokból sincs hiány, aminek a kulturális központnak tekinthető, a Gyükésiek Öntevékeny Köre Közhasznú Egyesület által karbantartott kápolna ad helyet. Népszerű esemény a Szent Bertalan napi búcsú amire nem csak a városrészben élő horvátok is ellátogatnak, valamint az augusztusban megrendezett Gyükési napok. A vizsgált területen belül elhelyezkedő Hotel Mediterrán, valamint a Dézsawood Apartmann épületcsoportja kapott vendéglátó funkciót.

A városrészben – ahogy már a módszertani fejezetben erre utaltam – rövid interjúkat is készítettem helyi lakosokkal. Sikerült viszonylag változatos népeiséget elérnem, akik, ha nem is túlságosan hosszú ideig vagy részletesen, de néhány meglátás erejéig szívesen beszéltek lakókörnyezetükről.

Interjúalanyok bemutatása:

1. számú interjúalany: 59 éves nehezen mozgó zsémbes bácsi, nyugdíjas bányász, családja nincs
2. számú interjúalany: 45 éves kissé barátságtalan agglegény, foglalkozása mérnök
3. számú interjúalany: 56 éves házas férfi, grafikusként dolgozik, 4 felnőtt gyermeke már elköltözött
4. számú interjúalany: 40 éves házas, egy szemtelen kisfiú anyukája, képzőművész
5. számú interjúalany: 57 éves házas huszárbajszos férfi, igazságügyi informatikai szakértő, Gyükésiek Öntevékeny Köre Közhasznú Egyesület elnöke, a Gyükési filozófusok körének tagja
6. számú interjúalany: a terület önkormányzati képviselője
7. számú interjúalany: 72 éves nyugdíjas tanítónő, unokája a mindene, gyakran vigyáz rá
8. számú interjúalany: 38 éves fiatalos, sportos anyuka, könyvelőként dolgozik
9. számú interjúalany: 44 éves informatikus, egyedülálló, gyermeke nincs
10. számú interjúalany: 52 éves vállalkozó férfi, házas ~~1~~egy gyerek

Táblázatos értékelés		
Kérdés	Megállapítás	Idézet
Mióta él itt?	Változatos válaszok.	„Életvitelszerűen 30 éve.” (1. számú) „A szomszédos házba 8 évvel ezelőtt, ide pedig 3 évvel ezelőtt” (4. számú) „Ide születtem, itt éltem mindig is.” (9. számú)
Miért költözött ide?	Csendes, nyugodt környezet iránti igény, olcsó telek.	„Itt jutottunk olcsó telekhez” (3.számú) „Mindig is kertesházban szerettünk volna élni... közel a természethez..., kutyát tartani, kertészkedni” (8. számú) „Csendes és falusias környezetre vágytam.” (7. számú)
Miért szeret itt élni?	Természetközelség a legfőbb ok.	„Közel van az erdő, ha időm engedi sokat kirándulok.” (10. számú) „Gyűlés olyan, mint egy elzárt gyöngyszem, közel van a belváros, de mégis olyan, mint egy falu...a panoráma is csodálatos.” (5. számú) „Összetartó közösség, akiket ismerünk mind számíthatunk egymásra...az unokám legalább itt tud játszani a szabadban.” (7.számú)
Milyen a közösségi élet?	Évente három nagyobb közösségi esemény van, a fiatalok nem túl aktívak	„A kápolna számít nálunk kulturális központnak...a Szent Bertalan napi búcsúra sokan jönnek, a környékről is főként horvátok, a Gyűlési napok is népszerű esemény...Szilveszter délután a kápolnánál összegyűlünk, pálinkázunk...havonta egyszer a gyűlési filozófusokkal összeülünk a sekrestyében és megbeszéljük az élet nagy dolgait, bárkit szívesen látunk.” (5. számú) „Nem veszünk részt benne, nem is tudom milyen programok vannak.” (4. számú)

Táblázatos értékelés		
Kérdés	Megállapítás	Idézet
Milyen folyamatokat tapasztal?	Sok fiatal, új beköltöző	„Régen mindenki ismert mindenkit, ma már sok az idegen.” (1. számú) „Sok fiatal költözik ide...a Középgyükei útra sok ex drogos költözik be a rossz állapotú házakba.” (7. számú) „Azt észrevettem, hogy nőtt a forgalom, gondolom akkor a népesség is.” (10.számú)

3. táblázat: Interjúk táblázatos értékelése 1.

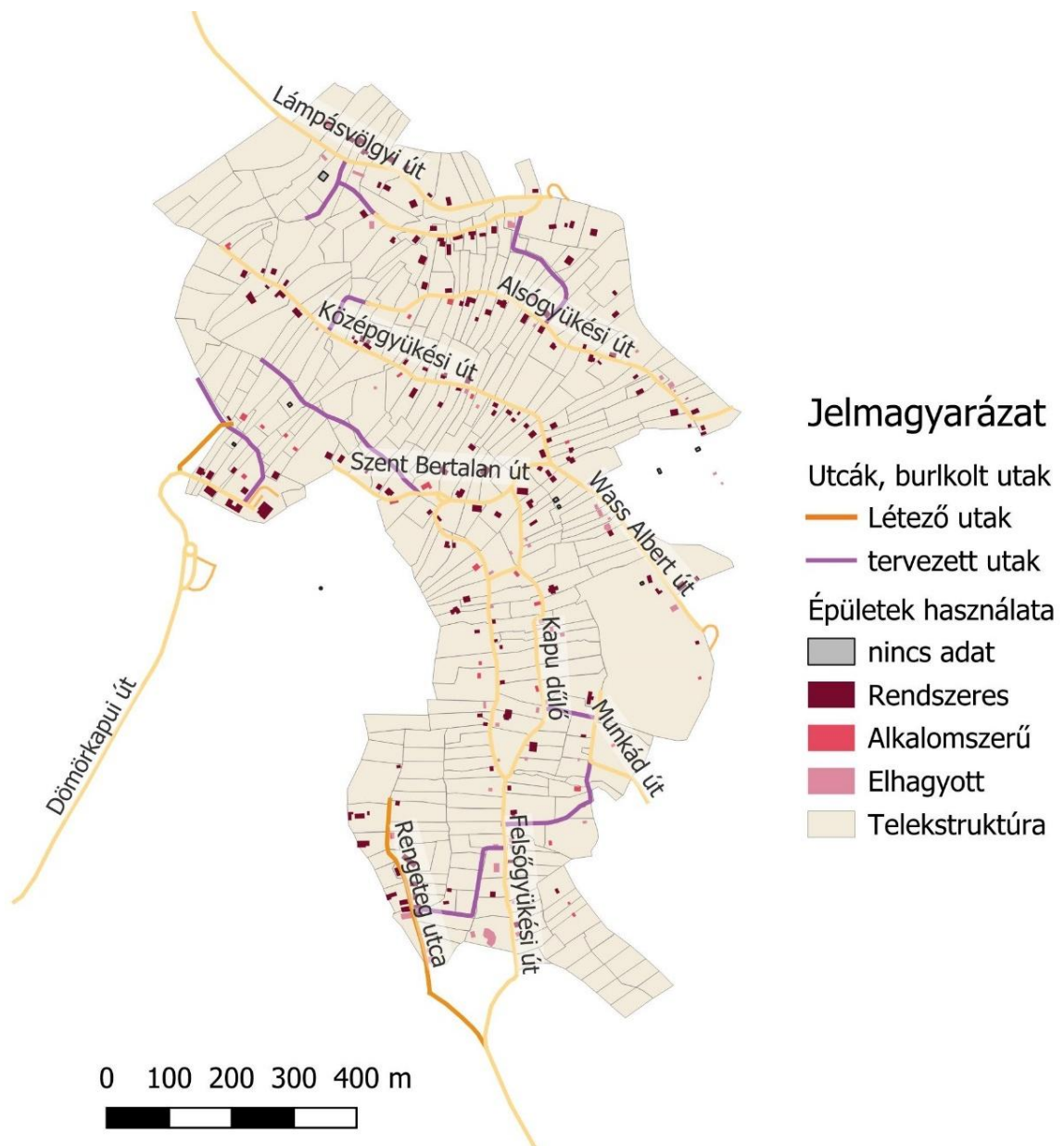
VIII.2. A városrész kihívásai

A városrész fejlődését akadályozó tényezők feltárásához nagy segítségemre voltak a terület önkormányzati képviselőjével, és a lakosokkal folytatott beszélgetések. Az itt lakók közül szinte mindenki kiemelte, hogy a csendes nyugodt környezet, a város és az természet közelsége miatt szeret itt élni, azonban a természet közelsége nem mindenki számára jelent áldást. Gyakori probléma, hogy az erdő közelsége miatt a vadak bejárálnak a kertekbe, megdézsmálják a gyümölcsöket, károkat okoznak. Ez néhol a nem megfelelő kerítés hiányának tudható be, de ez nem minden családnak jelentene elérhető megoldást.

A legtöbb itt élő ember személygépjárművel közlekedik, számukra a belváros vagy a legközelebbi bolt elérése percek kérdése. Akadnak viszont a kevésbé tehetős és idős embereknek, akiknek kellemetlenséget okoznak a ritka buszjáratok, vagy a régi időkben még működő kisbusz, és bolt hiánya.

A városrész infrastruktúrájának állapota gyakran szerepel a lakók által kiemelt hiányosságok között. Annak ellenére, hogy az elmúlt években több földutat leaszfaltoztak, 2010-ben a főbb utcák mentén mederlapokat csináltattak a vízelvezetés javításának céljával, télen mégis gyakran csúszósak az utak, különösen a Középgyükei és Alsógyükei úton. A helyiek körében azonban az úthálózat fejlesztésére vonatkozó tervek megítélése kettős, mivel vannak, akik úgy gondolják, hogy ezek a fejlesztések beruházásokat vonzanának. ami megzavarná a nyugalmaikat. A terület önkormányzati képviselőjével folytatott beszélgetésem során kiderült, hogy képviselő tervei között szerepel a jelenlegi ciklus végéig az utcák összekötése, amely a város szerkezeti tervében is megjelenik, ezzel a meglévő telek struktúra

jobb feltárása is megvalósulna, és lehetővé válna a beépítés intenzitásának növelése – ami megint nem feltétlenül találkozik a helyiek elképzeléseivel. A fejlesztési terveket a terepviszonyok nem teszik egyszerűbben kivitelezhetővé, és a várható jelentős kisajátítási igény pedig adott esetben tovább bonyolítaná a beruházást. Ugyanakkor a mérleg másik serpenyőjében jó pár ingatlantulajdonos számára a jelenleg lényegében forgalomképtelen telkük felértékelődése állna.

21. ábra: Az utchálózat tervezett új, összekötő és feltáró elemei a településszerkezeti terv alapján.

Forrás: a szerző szerkesztése

További problémát jelent a közművek néhol gyenge minősége. Habár a terület érintett volt az ISPA- beruházásokban, van olyan ház, ahova még mindig szivattyúval megy fel a víz, gyakran elégedetlenséget szülve az érintettek körében. Tavaly egy vállalkozó kabinházas szálláshelyet szeretett volna telepíteni Gyükésben, ez azonban az utak minőségére és az ivóvízellátás veszélyeztetésére hivatkozva a néhány lakos ellenállásába ütközött. Benyújtottak az önkormányzathoz egy lakossági petíciót, aminek hatására a közgyűlés eredetileg 220 telekre rendelt volna el építési tilalmat, ami jelentős felháborodást keltett az itt élők körében. Mivel sokaknak volt és van ma is építkezési szándéka a területen, végül csak 35 telekre rendelték el az építési tilalmat, ma már csak 12 telekre vonatkozik.

A Karolina külfejtéssel kapcsolatos vélemények is megoszlanak. Legtöbben szeretik, mert pazar panorámát biztosít, a nemrégiben ide költözőket viszont zavarja a rekultivációval járó zaj. Az önkormányzati képviselő elképzelése szerint a terület legmegfőbb hasznosítása egy hidraulikus energiatározó létesítése lenne, azonban forrás hiányában ennek megvalósulására nem sok esélyt lát.

Táblázatos értékelés		
Kérdés	Megállapítás	Idézet
Milyen problémákat tapasztal?	Út és vízhálózat minősége, ritka buszjáratok, bolt hiánya, valamint a vadak jelentik az itt lakóknak a legnagyobb problémákat.	„A vízhálózat nem a legjobb hozzánk még mindig szivattyúval jön fel a víz.” (4. számú) „Borzasztó, hogy ilyen ritkán járnak a buszok...itt még egy bolt sincs.” (1. számú) „A vadaknak szabad kijárása van az erdőből, sokszor jönnek be a kertbe és eszik meg a gyümölcsöket, felborítanak mindent.” (7.számú) „Az úthálózat minősége nem a legjobb...téli ha reggel dolgozni vagy iskolába visszük a gyereket sokszor csúszkálunk mert csak a nap közepére van letakarítva. ” (8.számú)

4. táblázat: Interjúk táblázatos értékelése 2.

IX. Következtetések

A kutatás fő célja volt feltárni a szuburbanizációs folyamatokat Gyükés városrészben és ennek kapcsán megvizsgálni a terület társadalmi összetételét, a beépítési sűrűség változását, illetve, hogy milyen akadályok nehezítik a városrész fejlődését. Az eredmények birtokában kijelenthető, hogy a folyamat érezhetően elindult, azonban vannak bizonyos tényezők, amik gátat szabnak a városiasodás kibontakozásának. Gyükés alapvetően kisvárosias, helyenként falusi képet mutató városrésze Pécsnek még ma is, annak ellenére, hogy az elmúlt évtizedekben jelentősen növekedett a beépítettség. A 90-es évek beköltözési hulláma előtt jellemzően kiskertes övezet volt. A legtöbb ideköltözőt csendes, nyugodt környezetre vágyó, aktív korban lévő, középosztálybeli családként azonosíthatjuk. A városrész arculatát nagymértékben formálják a felújítási és építkezési tevékenységükkel, ami a beépítettség növekedésével a szuburbanizáció egyértelmű bizonyítékeként értelmezhetjük. Azonban nem elhanyagolhatóak az a társadalmi csoport sem, akiknek az olcsó lakhatás volt a fő szempont lakóhelyük kiválasztásakor, illetve azok sem, akinek a korábbi hétvégi házuk vált állandó otthonukká. Az új beköltözők ez idáig nem integrálódtak a helyi közösségbe, a régóta itt lakókkal nincs kapcsolatuk, sokan még a szomszédjukat sem ismerik. Ennek ellenére a Gyükésiek Öntevékeny Köre igyekszik összetartani a helyi lakosságot, de bizonyosan könnyebb lenne a fiatalabb korosztályt is megszólítani, ha kápolna és környékén kívül rendelkezésre állna egy több funkcióval rendelkező közösségi tér. A lakosokkal folytatott beszélgetésekből kiderült, hogy az infrastruktúra nem tartott lépést a növekvő terheléssel, állapota nem mindenhol kielégítő, fejlesztésre szorul. Bár sok korábban földutat már aszfalt borít, és a vízelvezetésen is igyekeztek segíteni az utak állapota még mindig sok helyen hagy kívánnivalót maga mögött. A 2014-es integrált városfejlesztési stratégiában is szerepel a terület közlekedési kapcsolatainak javítása. A dokumentum kiemeli Gyükés szerepét is a Mecsekoldalra vonatkozó turisztikai és infrastrukturális fejlesztéseknek. Gyükés területén keresztül a Vidámparkhoz vezetve új közlekedési útvonalat terveztek a Wass Albert utca és a Bittner Alajos út folytatásaként. A cél a funkcióját veszített vidámpark területének felértékelődése és a Karolina külfejtésből fennmaradt tájseb rendezése lett volna, máig azonban nem valósultak meg de legalább napirenden van. Az erre irányuló fejlesztésekkel kapcsolatban a helyi lakosok véleménye ambivalens, az itt élők nem szeretnék, ha jelentős forgalom növekedés lenne, elveszne a csendes és nyugodt környezet, valamint félő, hogy a különböző beruházások környezet és zajszennyezéssel járnának. A konfliktusok elkerülésének érdekében tehát mindenképp célszerű lenne konzultálni a gyükésiekkel.

A városiasodás folyamata Gyükésben kiválóan szemlélteti, hogy a városi szövethez közvetlen nem kapcsolódó peremterületeit érintő lakosság szám növekedés milyen kihívásokat ugyanakkor potenciálokat is rejt magában.

X. Felhasznált irodalom

- Bajmócy, P. (2000). A „vidéki” szuburbanizáció Magyarországon, Pécs példáján. *Tér És Társadalom*, 14(2–3), 323–330.
- Bajmócy, P. (2003a). Sikeresek, de falvak? Nagyvárosaink néhány egyéb belterületének fejlődése 1980-tól napjainkig. *VI: Falukonferencia*, 160–165.
- Bajmócy, P. (2003b). Sikeresek, de falvak? Nagyvárosaink néhány egyéb belterületének fejlődése 1980-tól napjainkig. *VI: Falukonferencia*, 160–165.
- Bajmócy, P. (2003c). *Szuburbanizáció a budapesti agglomeráción kívüli Magyarországon*. Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Kar, Gazdaság- és Társadalomföldrajzi Tanszék.
- Bajmócy, P. (2014). Szuburbanizáció két évtizede Magyarországon. *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, 2(XI.), 6–17. www.strategiaifuzetek.hu
- Bajmócy, P., & Györki, A. (2012). A szuburbanizáció virágkora és hanyatlása Magyarországon. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 2(1).
- Bajmócy, P., & Jakus, I. (2023). A szuburbanizáció szakaszai és azok térbelisége Magyarországon. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 1–2(12).
- Balogh, A., & Csapó, T. (n.d.). Manors and scattered farms: special settlement forms of outskirt areas in Hungary. *Revija Za Geografijo-Journal for Geography*, 81–94.
- Beluszky Pál. (1999). *Magyarország településföldrajza*. Dialóg Campus Kiadó.
- Boros, L. (2009). Szeged belső térfolyamatai az 1950-es évektől napjainkig. *Földrajzi Közlemények*, 133.
- Csapák, A. (n.d.). *A szuburbanizáció vizsgálata Nagykovácsiban*.
- Enyedi, G. (1982). *Az urbanizációs ciklus és a magyar településhálózat átalakulása*.
- Enyedi György. (1988). *A városnövekedés szakaszai*. Akadémiai Kiadó.

- Fedeles, T., Gáti, C., Kovaliczky, G., Nagy, E., Jankó, F., Kovács, V., Schmelcz-Pohánka, É., Sudár, B., Oszvald, N., Pilkhoffer, M., Schmelcz-Pohánka, É., Sudár, B., Szilágyi, M., & Tóth, Z. (n.d.). *PÉCS Összeállította: Fedeles Tamás* (Issue 8).
- Hajnal, K., Pirisi, G., & Trócsányi, A. (2009). A táj és a belőle fejlődő város: Pécs. In S. Á. Fábíán & Kovács. István Péter (Eds.), *Az édesvízi mészkövektől a sivatagi kergekig* (pp. 149–166). PTE TTK Földrajzi Intézet.
- Hardi, T. (2022). Differences and similarities in the expansion of suburban built-up areas around the different city regions of three Central European countries. *Tér És Társadalom*, 36(3), 165–193. <https://doi.org/10.17649/tet.36.3.3429>
- Izsák, É. (1999). A települési sorrend megváltozása a szuburbanizációs index alapján a budapesti agglomerációban. *Földrajzi Értesítő*, 1–2.
- Jan Kubeš. (2013). European post-socialist cities and their near hinterland in intra-urban geography literature. *Bulletin of Geography. Socio-Economic Series*, 19, 19–43.
- Keller, J., & Virág, T. (2021). Intézményi környezet és helyi fejlesztések: elköteleződések szabta lehetőségek a telepprogramok megvalósításában. *Tér És Társadalom*, 35(4), 190–214. <https://doi.org/10.17649/tet.35.4.3371>
- Kok, H., & Kovács, Z. (1999). The process of suburbanization in the agglomeration of Budapest. *Netherlands Journal of Housing and the Built Environment*, 2(14), 119–141.
- Kószegfalvi, G. (1997). Településrendszerünk fejlődésének tendenciái. *Tér És Társadalom*, 4(11), 118–130.
- Kovács, Z., Farkas, Z. J., Egedy, T., Kondor, A. C., Szabó, B., Lennert, J., Baka, D., & Kohán, B. (2019). Urban sprawl and land conversion in post-socialist cities: The case of metropolitan Budapest. *Cities*, 92, 71–81. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.03.018>
- László, V. G. (2022). Suburbanisation within the city in Hungary – exploring a paradox. *Területi Statisztika*, 62(4), 379–404. <https://doi.org/10.15196/TS620401>
- Muity, G., Nagy, Á., & Pirisi, G. (2022). Az urbanizáció és az elemi oktatás fejlődése Pécsen Klebelsberg korában. A pécsi Gyárvárosi Iskola létrejötte és kiépülése. *Modern Geográfia*, 17(4), 67–81. <https://doi.org/10.15170/MG.2022.17.04.05>
- Nagy, G., & Hegedűs, T. (2016). Urban sprawl or/and suburbanisation? *Belvedere Meridionale*, 28(3), 106–119. <https://doi.org/10.14232/belv.2016.3.8>
- Pénzes, J., & Hegedűs, L. D. (2024). Belső szuburbanizáció Debrecenben. *Debreceni Szemle*, 32(4.), 463–474. <https://doi.org/10.59424/debreceniszemle/2024/32/4./463-474>
- Pirisi, G., Stefán, K., & Trócsányi, A. (2009). A kultúra fővárosa előtt: a bányászat szerepe Pécs dinamikus funkcionális morfológiájában. In T. Csapó & Z. Kocsis (Eds.), *A közép- és nagyvárosok településföldrajza* (pp. 257–269). Savaria University Press.
- Pócsi, G. (2011a). Land Use Change of the ‘Small Hobby Gardens’ in the Peri-Urban Area of Szeged, Hungary. *Forum Geografic*, X(2), 312–321. <https://doi.org/10.5775/fg.2067-4635.2011.018.d>

- Pócsi, G. (2011b). Land Use Change of the ‘Small Hobby Gardens’ in the Peri-Urban Area of Szeged, Hungary. *Forum Geografic*, X(2), 312–321. <https://doi.org/10.5775/fg.2067-4635.2011.018.d>
- Szebényi, A. (2016). *A lakóhelyi szuburbanizáció területi-strukturális jellemzői Pécs környékén*. Kar Földtudományok Doktori Iskola, Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola.
- Szmytkie, R. (2021). Suburbanisation processes within and outside the city: The development of intra-urban suburbs in Wrocław, Poland. In *Moravian Geographical Reports* (Vol. 29, Issue 2, pp. 149–165). Sciendo. <https://doi.org/10.2478/mgr-2021-0012>
- Tegzes, F. (n.d.). *A gyükei Szent Bertalan kápolna*.
- Tímár, J. (1999). Elméleti kérdések a szuburbanizációról. *Földrajzi Értesítő*, 1–2(48), 7–25.
- Tímár, J., & Baukó, T. (1999). *A város-vidék peremzóna néhány sajátossága és szerepe az alföldi városok átalakulásában*. Alföldi tanulmányok.
- Trócsányi, A. (2011). The spatial implications of urban renewal carried out by the ECC programs in Pécs. In *Hungarian Geographical Bulletin* (Vol. 60, Issue 3).
- Vasáros, G. (2016a). Külterületi szuburbanizáció és szegregáció-példák a vidéki agglomerációk konfliktusaira. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 1(5).
- Vasáros, G. (2016b). Külterületi szuburbanizáció és szegregáció-példák a vidéki agglomerációk konfliktusaira. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 1(5).
- Vasáros, G. L. (2022). Suburbanisation within the city in Hungary – exploring a paradox. *Területi Statisztika*, 62(4), 379–404. <https://doi.org/10.15196/TS620401>
- Vasáros Gábor, L. (2022). Városhatáron belüli szuburbanizáció Magyarországon – egy paradoxon feltárása. *Területi Statisztika*, 62(4), 379–404. <https://doi.org/10.15196/TS620401>
- Vladimír, I. (2003). The changing intra-urban structure of the Bratislava city and its perception. *GEOGRAFICKY CASOPIS SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED*, 55, 91–108.

XI. Ábrajegyzék

1. ábra: A népességszám-változás indexe a Pécsi agglomeráció településein, 1981-1990 között..	10
2. ábra: A népességszám-változás indexe a Pécsi agglomeráció településein, 1991-2000 között	10
3. ábra: A népességszám-változás indexe a Pécsi agglomeráció településein, 2001-2010 között.	11
4. ábra: A népességszám-változás indexe a Pécsi agglomeráció településein, 2011-2022 között	11
5. ábra: Sajátos városrészek Pécs mai szerkezetében.....	13
6. ábra: : A Donátus városrész központi része (A Szent Donátus kápolna környéke) a Google Earth műholdfelvételein (2001).....	15
7. ábra: A Donátus városrész központi része (A Szent Donátus kápolna környéke) a Google Earth műholdfelvételein (2023).....	16
8. ábra: Példák az ingatlanok fizikai állapotára – 1. felújított, 2. átmeneti, 3. leromlott, 4. épülő/felújítás alatt álló, 5. elbontott, 6. garázs/nem eldöntendő épület	18

9. ábra: Gyükés elhelyezkedése Pécsen belül.....	20
10. ábra: Pécs 1783-as látképe dél felől, Franciscus Fay, 1817.....	21
11. ábra: Pécs 1783-as látképe dél felől, Franciscus Fay, 1817, Szent Bertalan kápolna kiemelve.....	21
12. ábra: Gyükés környéki bányák (Habsburg Birodalom - Kataszteri térképek XIX. század).....	22
13. ábra: Gyükés központi része (Szent Bertalan kápolna környéke)1969-ben	23
14. ábra: Gyükés központi része (Szent Bertalan kápolna környéke)2024-ben	23
15. ábra: Szőlőskert Gyükésben	24
16. ábra: Épületek használatának jellege	26
17. ábra: Ingatlanok fizikai állapota Gyükés városrészben.....	27
18. ábra: Ingatlanok mérete Gyükés városrészben	28
19. ábra: Telkek meredeksége	29
20. ábra: Ingatlanok funkciói.....	30
21. ábra: Az utcahálózat tervezett új, összekötő és feltáró elemei a településszerkezeti terv alapján. ..	34